

F. 00

CULTURA CRESTINA

REVISTĂ LUNARĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

208

BLAJ

ANUL XVI.

OCTOMVRIE 1936

NR. 10.

100

Cultura Creștină

COMITETUL DE DIRECȚIE:

Victor Macaveiu, președinte; Ioan Agârbiceanu, Ioan Balan, Nicolae Brnzeu, Alexandru Lupeanu, Titus Malai, Zenovie Păclișanu, Augustin Popa, Aloisiu Tăutu, membri. — Secretar de redacție: Dumitru Neda.

Abonamentul

Un an	Lei 300
Instituții, autorități și străinătate	„ 500
Preoți, profesori, învățători, studenți	„ 250
Exemplarul	„ 25

Redacția și Administrația: BLAJ

SUMARUL

AUGUSTIN POPA: *Tragedia Spaniei*

G. MÂNZAT: *Vechile mănăstiri din ținutul Someșului*

I. COROIANU: *Știință și filosofie religioasă. (Considerații marginale)*

ALOISIE L. TĂUTU: *Efrem Banyanin, pretinsul episcop ort. al Orăzilor — unit (1699)*

DUMITRU NEDA: *Hristos ori Varava?*

IULIU RAȚIU: *Umorul Sfinților*

OAMENI ȘI FAPTE

Spre încreștinarea universității (A. P.). — Călăi și martiri în Spania (A. P.). — Literat și om de afaceri (D. N.). — „Părintele Săracilor” (D. N.).

INSEMNAȚII

De ce sunt calomniați preoții? (A. P.). — Unicul obstacol adevărat (A. P.). — Frontul rugăciunii (D. N.). — Apostolie pe calea presei (D. N.). — Operă satanică (D. N.).

CRONICI

Calea unirii (a) — În slujba unui ideal (n) — Dușmanul din casă (n) — Acțiunea socială a catolicismului (a) — Grijă de cei mici (n) — Cetățeni cu noroc (n) — Eroismul săracilor (n) — Toleranță sovietică (n) — Știința contra credinței (n) — Portugalia de azi (n) — Din capitulările bolșevismului (a).

BIBLIOGRAFIE

RAYMUND NETZHAMMER: *Calinic Miclescu, Rumänischer Landesmetropolit* (Dumitru Neda),

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTA LUNARA

TRAGEDIA SPANIEI

De luni de zile, Spania este un adevărat colț de iad. Rug fioros, pe care arde viața unui popor nobil și se prefac în scrum comorile unei civilizații creștine multisekulare.

Nu dușmani din afară, ci ei înșiși, moștenitorii și proprietarii își dărâamă casa. Ei aprind biblioteci și muzee, năruie domuri și monumente de artă fără seamăn. Iar la lumina sinistră a acestor incendii, se măcelăresc în chip barbar frații, ei între ei. Și cum încă! Cu câtă ură infernală, cu ce cruzime diabolică, cu ce rafinerie sadică! Istoria nu cunoaște spectacol atât de crâncen și de idiot. O adevărată viziune apocaliptică — cum spunea în 14 Sept. Sfântul Părinte celor 500 refugiați spanioli — de devastări, măceluri, profanări și distrugerii. Cu adevărat „uriciunea pustiirii“, de care vorbea prorocul.

Tășnesc, de sigur, și lumini în această noapte a durerii. În fața brutelor se ridică sfinții, eroii, martirii. Invie, în toată aureola suprafirescului, primele vremuri ale creștinismului. Se scriu pagini de glorie în istoria credinței și se săvârșesc fapte cari se vor vesti prin veacuri cu aceeași emoție sacră, cu care se citesc acum actele martirilor din cele 10 prigoane ale începutului. Alcazarul! Colonelul Moscrado care propriului său fiu, pus în fața morții, îi trimite pe fir ultimul cuvânt: „Îți poruncesc, în numele lui Dumnezeu, să strigi: Trăiască Spania! Trăiască Regele Hristos, și să mori ca un erou!“ Și alții ca ei, mari și mici, prelați și țărani, cu zecile, cu miile, mor bucuroși, cu fața transfigurată, pentru Hristos și pentru patria lor iubită! Sunt aci culmi de eroism, pe cari le vor admira, înduioșate, toate veacurile ce vor să vină. Ele constituie un titlu de onoare pentru omenire, pentru creștinătate.

Totuși, în întregul ei, icoana e crâncenă, oribilă. O sălbătăcie indescrribibilă. O tristă recădere în barbarie! — Te cutremuri în fața ei. Un sentiment de tristeță infinită îți învăluie ființa. E atât de isbitoare puterea răului ce macină la încheeturile lumii, încât simți bătând la porțile minții ceața zădărniceii. Nu cumva vor fi având dreptate prorocii noiei „filozofii a istoriei“, al de Carl Schmitt, Gogarten, Spengler, pentru cari omul e o simplă „canalie“, un vampir setos de sânge, corupt în toată ființa sa, fără putință de îndreptare?!

Totuși: nu! Creștinul știe și crede tare că nu-i așa. Ci întreagă drama mântuirii ce se joacă pe acest pământ, cu toate scenele ei variate și in aparență contradictorii, e regizată de o singură mână, atotputernică și bună. Ea stăpânește, cu siguranță absolută, atât reflectoarele luminii, cât și vuetul furtunii și isbirile trăznetului. Știm doar, dintru început, mersul acțiunii: „Dacă pe mine m-au prigonit și pe voi vă vor persecuta. Că nu-i mai mare ucenicul decât învățătorul și sluga mai mare decât stăpânul!“ Creștin, însemnează purtător al crucii. Acestea două nu se pot despărți. — Cum nici o clipă mâna bună a Părintelui nu-l părăsește pe cel încercat: „Și chiar de și-ar uita mama de copilul ei, eu nu te voi uita“.

Trebue să-și aibă deci, în planul Provedinței, rostul său adânc și rugul aprins la colțul sudic al Europei. Ca toate grelele încercări, nu poate fi nici el alta decât un semnal de alarmă în fața prăpastiei ce ne pândește, apel sguđuitor spre noi orientări, spre alte drumuri decât celea de până acum. Nu este aci numai un crâncen măcel fratricid, ci — după vorba Sfântului Părinte — o adevărată „școală, din care se propovăduesc Europei și lumii întregi cele mai grave învățături“. Cari, anume? Una fundamentală și generală: că „lumea întreagă e străbătută, înșesată și răscolită de propaganda subversivă“. Europa, în special, „atât de profund tulburată și atât de tare lovită“ va trebui să înțeleagă din această școală tristă: „cât de mult sunt amenințate bazele însăși a oricărei ordine, civilizații și culturi“. Iată suprema învățatură: suntem subminați. Edificiul grandios al „civilizației albe“ e pe punctul de a se prăbuși!

Evident, simpla constatare a răului nu ajunge, Cum nu folosește critica și lamentările. Se cer fapte. Imediate. Cu plan și cu sistem. In toate țările. Pentru a salva patrimoniul culturii comune și pentru a se mântui fiecare pe sine.

Agentul cel mai periculos al marei distrugerii e cunoscut. Dacă mai trebuia vreo dovadă, tragedia Spaniei ne-a dat-o în cea

mai teribilă formă. Comunismul, bolșevismul este purtătorul de cuvânt al iadului! Mâna Moscovei a ațâțat incendiile din Spania. De aci, concluzia e clară: Zid împotriva comunismului. Cruciadă împotriva otravei bolșevice! — Aci nu încape discuție, nici șovăială. Toți, fără deosebire și fără excepție, trebuie să ne dăm mâna și să ne unim puterile în această acțiune. Nici un om, nici un creștin, nici un român iubitor de neamul său nu poate avea, în această privință, rezerve. Nimeni nu se poate sustrage dela nici o jertfă în acest scop. E vorba doar nu numai de salvarea civilizației, a României, ci de ceva și mai apropiat, de pielea proprie! — Neamul întreg să fie, deci, ca un singur om, o singură conștiință de fier în fața pericolului roșu!

Care-i calea de urmat pentru a ajunge la formarea acestei stări de spirit omogen, hotărît, energic până la ultimul sacrificiu? Iată, după părerea noastră, treptele pe care trebuie să urcăm.

Să colaborăm, înainte de toate, la înăbușirea răului acolo unde a izbucnit. Nu numai să ne închidem granițele prin măsuri de pază polițienească. Ci începîndu-ne efectiv în rândurile celor ce vreau înăbușirea crâncenului prăpăd. — Ajutor material nu putem întinde Spaniei nenorocite. Ii putem da însă unul sufletesc. Rugăciuni. Multe și stăruitoare. Nu numai particulare. Ci publice. Cât de impresionante și cât de rodnice ar fi slujbe în biserici, rugăciuni generale făcute în tot cuprinsul țării pentru frații noștri căzuți în teribila involburare a iadului! Ar fi un mare act creștinesc, la care suntem datori. Din iubire întâi. Dar și din dreptate. În ultima analiză, Spania ispășește numai în parte păcate proprii. În bună parte ea este victima marei distrugerii sufletești a Europei întregi. Și la asta toți am contribuit. Toți avem câte o parte de răspundere. — Gândul de care trebuie să fim călăuziți este acesta: milă pentru Spania! Nu să analizăm răspunderi și vinovății. Nu să facem sport și prinsori pe succesele taberelor în luptă. Așa cum, durere, se întâmplă azi la noi. Rezultatul: ne împărțim și noi în tabere, certându-ne pe suferințele fraților noștri. Ceeace e cât se poate de trist. Rămânând însă în rolul nostru creștinesc, de a dori și voi încetarea grabnică a cumplitului măcel, vom contribui la crearea unei stări de spirit generale, la formarea unei adevărate cruciade spirituale europene, a cărei presiune morală este cu neputință să rămână fără efect atât între granițele incendiate, cât și în afară de ele, în țările cari alimentează acum sinistrele ruguri spaniole.

Prin aceasta am și făcut primul pas spre marea mobilizare a conștiințelor împotriva flagelului ce ne amenință pe toți. — Va

trebui să urmeze apoi, numai decât, o intensă acțiune de luminare a mulțimilor. Cu slova și cu graiul viu. Stăruitoare și sistematică. Tot ceea ce se scrie azi la noi despre bolșevism este cât se poate de fragmentar și primitiv. Lucrăm adese cu exagerări și cu închipuiri, neinformați și vădit tendențios. Ceea ce strică mai mult decât folosește cauzei. Trebuie, în acțiunea noastră de propagandă și lămurire, să fim calmi, obiectivi și cât se poate de documentați. Să recunoaștem unele realizări concrete, de netăgăduit, și de real folos obștesc. Acelea toate, de altfel, sunt în plin acord cu cerințele dreptății sociale, propovădulte de biserică și specificate în enciclicele sociale ale Papilor. Să scoatem însă în evidență greșelile fundamentale, dogmele esențiale ale crezului satanic, care vrea distrugerea oricărei spiritualități și restrânge orizonturile umane la noroiul în care înotăm în această vale a plângerilor. Să arătăm, cum din această greșită concepție a lumii, urmează în chip fatal și necesar o totală răsturnare nu numai a ordinii sociale actuale, ci distrugerea a însăși temelurilor firești pe care se poate clădi orice societate omenească vrednică de acest nume.

Cercetând problema în această lumină, foarte curând vom ajunge la costatarea, că bolșevismul marxist nu este unicul dușman cu care avem de luptat. El este numai una din expresiile, cea mai violentă de sigur, a răului care e mai vechiu, mai general, mai adânc. Rădăcinile lui se întind departe în trecut. Toată filosofia, știința, literatura, reformele politice și religioase cari au însemnat o răsvrătire împotriva spiritului creștin, pe ale cărui principii de viață s'a ridicat întreagă cultura și ordinea noastră socială, toate sunt vinovate de situația actuală. Secularizând, rând pe rând, toate domeniile activității umane, terenizându-le, scoțându-le de sub cârma normelor eterne, ele au produs marea clătinare și dezechilibrul de azi. Ele au creat atmosfera prielnică în care s'a putut ivi ultimul făt logic al individualismului și materialismului istoric, care se găsește exact la antipodul concepției creștine a vieții.

Nimic mai concludent, în această privință, decât împrejurarea, că cea mai isbitoare caracteristică a bolșevismului este tocmai diabolica lui îndârjire împotriva credinței. În Rusia, ca și în Mexico și în Spania, marile răsturnări sociale s-au dovedit adevărate războaie religioase, lupte de exterminare între cele două cetăți: civitas Dei și civitas diaboli, din a căror încleștare e țesută toată istoria omenirii. De ce această înverșunare fără margini tocmai împotriva altarelor și a preoților? Nu din întâmplare, ci dintr'o perfectă înțelegere a lucrurilor. Apostolii Iadului își dau perfect de bine seama de marile principii spirituale cari formează osatura civilizației noastre. Ele sunt, în ultima analiză, cele religioase. Aici tre-

bue deci isbit, pentru a face să se prăbușească dintr'odată tot edificiul. — De aici și pozițiile ireconciliabile pe care se găsește Roma și Moscova. Reprezintă două lumi dușmane, două concepții de viață: una cu centrul de greutate în cer, cealaltă pe pământ. Iată distanța care le desparte!

E manifest, prin aceasta, și drumul pe care îl au de făcut cei cari doresc stăvilirea marelui pârjol și restabilirea echilibrului în organismul umanității. Trebuie pornită redresarea dela temelie, dela rădăcină. De acolo, unde e și atacul mai violent. Adică: dela religie. Credința creștină trebuie restabilită în toate drepturile ei. Nu numai în viața particulară, ci și în cea publică. De aceea a spus refugiaților spanioli cu adâncă dreptate PIUS XI, că: „Unicul și veritabilul obstacol în calea tristei misiuni a forțelor subversive este doctrina creștină, practica coerentă a vieții creștine, așa cum o propovăduiește religia și biserica catolică“. Este însași ideea centrală a pontificatului său: refacerea individului și a societății în spiritul evangheliei. — Nu ajunge, de sigur, o sporovăială teoretică și o polemică verbală cu forțele subversive. Ci trebuie trecut creștinismul în marea realitate a vieții. Trebuie trăit din el. — Și nu ajunge combaterea unei singure forme de concretizare a răului, cea sovietică. Ci respinse cu hotărâre toate curentele și mișcările cari uită acest rol fundamental al religiei. Vorbind refugiaților spanioli, Papa a condamnat deopotrivă ororile bolșevice, ca și exagerările opuse, cari adică vreau să transforme religia într'o simplă anexă a puterii vremelnice. De aceea o notă cu caracter oficial preceda publicarea cuvintelor Papii în presa catolică. Se spunea în ea, între altele: „Fără îndoială, Sf. Părinte vizează limpede comunismul, vizează însă la fel și activitatea necreștină a național-socialismului“.

Dar restaurarea creștină a societății reclamă două lucruri: înnoirea omului și, în aceeași măsură, înnoirea instituțiilor publice. Trebuesc neapărat reforme mari, radicale, pentru a trece întreg răul, astăzi deviat, al vieții în albia credinții. Acolo unde acest postulat esențial nu se înțelege, mai curând ori mai târziu prăpădul va veni. Există nedreptăți strigătoare la cer în actuala ordine, sau mai corect: disordine socială. Există mizerie înspăimântătoare și lux revoltător. Există chin nemeritat și huzureală nemuncită. Distanțele între om și om sunt enorme. Ca dela animal la înger. Aceste abnormități trebuesc vindecate. Combaterea comunismului numai cu vorba, nu ajută nimic. Trebuesc îndreptate relele. Se înșală teribil ceice cred orbește în armată și în „mâna forte“ pentru asigurarea „ordinii“, sub care ei înțeleg dănuirea actualei împărțiri a nedreptății. Păcătuiesc cei cari vreau să transforme așa nu-

mitile mișcări „de dreapta“ într'un simplu reacționarism menit să asigure actualele privilegii ale unora împotriva strigătului de dreptate al mulțimilor! — Aceștia, cei mulți și oropsiți, trebuiesc ascultați. Prin durerea lor grăiește duhul evangheliei, oricât profitorii miseriei generale ar încerca să profanese crucea, ascunzându-se în umbra ei. — Sunt o sumedenie de probleme ale spiritului și ale organizării vieții, atât sociale, cât și politice și culturale, cari au deviat dela linia adevărului creștin. Ele trebuiesc prinse din nou și așezate la locul lor. Teoria „drepturilor câștigate“ nu poate consfinți pe veci nedreptatea, nici afirmarea „ordinei“ cu orice preț nu poate permanentiza sclăvia. Nu există ordine în nedreptate. Aceasta e cu totul anticreștin și antisocial!

De sigur, această muncă de refacere, morală și materială, a societății este uriașă. Ea reclamă încordări eroice, trudă și sacrificii generale. Reclamă neapărat o perfecție coeziune spirituală a neamului, o desăvârșită armonie. De aceea ea nu poate fi dusă la bun sfârșit decât în spiritul păcii și al iubirii. Trebuie să cultivăm pacea între fiii neamului și să urim desbinările. Astăzi, mai ales, cei mai mari binefăcători ai noștri sunt „făcătorii de pace“; iar sămănătorii de vrajbă sunt adevărați trădători de neam.

*

Iată, în linii sumare, icoana tragediei spaniole cu marile învățăminte ce se desprind din ea. Ea adeverește încă odată, în chip sguđuitor, pentru toată lumea, cuvântul Scripturii: miseros facit populos peccatum! — Spania ispășește pentru noi toți. Crâncena ei durere este un clopot de alarmă pentru toți. Toți trebuie să sđrim să stingem incendiul satanic care vrea să mistuie lumea. — De sigur, eroismul spaniol reinviat va birui marea încercare. Se va adeveri și aici încă odată că: semen est sanguis christianorum! Totuși, să ferească Dumnezeu pe toată lumea și pe noi de așa încercare teribilă! — Dar „dacă nu vă veți pocăi, toți așa veți pieri!“

AUG. POPA.

VECHILE MĂNĂSTIRI DIN ȚINUTUL SOMEȘULUI

Teritoriul județului Someș, aparținător până pe la mijlocul veacului al XIX-lea comitatului Solnocului din lăuntru, fiind în veacurile XV și XVI, într'un interval de 80 ani, în mare parte sub stăpânirea Voevozilor moldoveni, ctitori de lăcașuri sfinte, — s'a bucurat de o libertate religioasă mai largă decât celelalte părți locuite de Români ale județului.

Petru Rareș, care adeseori locuia cu boierii săi în falnicul castel de pe stânca Ciceului și cu ocaziuni de acestea arbora pe bastioane steagurile moldovene — văzând mulțimea satelor pur românești ce împrejmuiău aceasta cetate, și având și viziunea clară a viitorului elementului românesc din această regiune, întemeiază episcopia Vadului în inima românismului din acest ținut, luând astfel un avânt mai viu viața religioasă și cu aceasta viața monahală între locuitorii români.

Acestui fapt se poate atribui, că mai târziu calvinismul n'a prins rădăcini în ținutul Someșului, deși propaganda se făcea cu toată puterea și era dirijată de însuși George Rákoczy al II-lea, stabilit pe acest timp cu domiciliul în Dejul calvinizat cu desăvârșire. Aceea ce înaintașii lui au putut face cu Episcopul din Vad George de Sângeorz, înduplecându-l să treacă la calvinism, n'au putut face cu credincioșii lui. Preoțimea și poporul rezista la toate încercările calvinilor cu o dârzenie, care n'a putut fi înfrântă nici cu schinjuri nici cu amenințări. Abia câteva comune, prin influința preoților ridicați la rangul de nobil, au primit calvinismul cel puțin la aparență ¹⁾, căci poporul nu-și lepăda nici icoanele nici praporii din biserică, doar crucea, semnul cel mai invederat al legii românești, era ascunsă și îndosită, înlocuindu-o cu globul calvin.

¹⁾ Biserica din Letca.

Câteva din aceste comune erau situate pe malurile Someșului mic, între Cluj și Dej, pe teritoriul din dreapta Someșului însă s'au făcut mai puține încercări de calvinizare, fie că poporul de o viguroasă putere atavică, locuitor în părțile păduroase din jurul Lăpușului, rezista cu mai mare îndârjire, fie că pe teritoriul acesta nu se puteau aplica cu succes măsurile de presionare, deoarece între Români de aici trăiau numeroși nobili români cu strămoși întemeietori de sate, descendenți ai boierilor maramureșeni, apărători până la fanatism ai religiei și obiceiurilor vechi ¹⁾.

Imprejurarea aceasta a fost prielnică și pentru dezvoltarea vieții monahale și așa se explică, că în județul Someș, cu deosebire în părțile din dreapta Someșului, au luat ființă mai multe mănăstiri în decursul veacului al XVII-lea și XVIII-lea. Unele dintre acestea sunt cunoscute istoriografilor noștri, iar altele, cu deosebire cele mai vechi, nimicite pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, sunt cunoscute numai după nume. În cele ce urmează voi încerca să reconstruiesc trecutul mănăstirilor din județul Someș prin adaugerea unor noi date inedite la puținul ce s'a scris deja despre aceste mănăstiri ²⁾.

Mănăstirea cea mai aproape de capitala județului, de Orașul Dej, a fost mănăstirea *Cășciului*. A fost înființată la începutul veacului al XVIII-lea în partea de hotar a comunei Cășciu numită *Măgură*, pe panta de cătră miază-zi, sub viile acestui deal. A fost construită din lemn. Locul mănăstirii se vede și azi. Pe la mijlocul veacului al XVIII-lea se amintește ca mănăstire mântuită de flacări ³⁾. Probabil că a fost mântuită la intervenția vestitului protopop din Cășciu, *Demetriu Cassai*, care se intitula: *decanus protopoparum, Arhidiaconus Cathedralis Fogarasiensis* și era membru al *comisiei aulice* ⁴⁾ și mai târziu unul dintre cei mai fervenți aderenți alui Grigore Maior.

La anul 1772 și 1774 mănăstirea e locuită de un singur călugăr, unit. Are un fânaș de două care de fân ⁵⁾. S'a nimicit pe timpul lui Iosif II-lea, pornind spre apunere tot în

¹⁾ Drăghia, Văleni, Boereni, Cupeni etc.

²⁾ Nu mă voi ocupa de mănăstirile Vad și Strâmba despre cari a scris amănunțit Dr Aug. Bunea, în *Vechile episcopii și Eppul Petru Pavel Aron*.

³⁾ Conscriptia lui Filoteiu Laslo.

⁴⁾ Arh. jud. Someș.

⁵⁾ Conscriptia lui Laslo Filoteu.

aceea vreme și mănăstirile din Blaj. La desființarea ei însă a contribuit, fără îndoială, și ținuta călugărilor turbulenți de aici. În privința aceasta protopopul Cassai la a. 1775 se plânge autorităților că „un călugăr vrea să abată dela S. Unire poporul deja bine liniștit și consolidat în Unire (*populum in Sacra Unione iam quietum ac bene compositum*) ba a adus dela Muncaci un alt imposor, care trebuie arestat ca un înșelător perfid“ (*alterum impostorem ex Muricacio neoreductu velut seductorem perfidem incaptivari solicitat*¹⁾). Ținuta ostilă a acestor călugări față de unire se explică ușor dacă socotim, că în jurul Cășciului pe o rază de 14 km. pe acest timp existau 4 mănăstiri în hotarul Chineștilor dintre cari 2 neunite, iar protopopul neunit din Chiuești, Lador, trăind în dușmănie personală cu Cassai, încuraja orice mișcare dușmănoasă a călugărilor²⁾. Antagonismul între acești doi protopopi ajunsese până acolo încât Cassai, din cauza protopopului Lador, nu putea pregăti nici vizitația canonică alui Gregoriu Maior, nici dânsul nu putea vizita credincioșii. În cauza aceasta protopopul Cassai, într'o adresă înaintată autorităților județene, cere sprijinul acestora³⁾. În urma acestor dușmănii în cari au fost amestecați și călugării, probabil că protopopul Cassai, prin influința ce o avea la autorități, pe la a. 1775 a desființat mănăstirea.

Mănăstirea Chicediului se amintește în a. 1784 ca mănăstire neunită⁴⁾. La anul 1775 guvernul ardelean dispune ca autoritățile județene să dea informații referitor la aceasta mănăstire. În a. 1774 preotul de aici Filimon, luând exemplu rău dela Ghirolteni, se poartă dușmănos față de Episcopul Gregoriu Maior, care cu puțin înainte în săptămâna patimilor (1774), cu ocaziunea vizitației canonice în Ghirolt, a fost

¹⁾ Arh. jud. Someș, Prot. a. 1775.

²⁾ Ib. Prot. a. 1774.

³⁾ Răspunsul la aceasta adresă: Ad instantiam P. R. Demetriu Kassai Arhidiaconi Uniti, Archiimpostoris Popa Lador Ilie eundem seductorem et ad Paganismum plebem perducere (?) volentem non solum appellantis verum in nonnullis locis id ipsum populo proedicantis excessus inhiberi ac ipsi silentium inponi, et pro conquirendo discernendoque fidelium ac dissidentium no unum probum Tabulae hujus commembrae exmitti sollicitantis committitur praesentibus v. Judici nobilium processuali Petro Massai, *quatenus arhidiaconum non unitum Pecsitszeziensem Popa Lador strictissime in persona admoneat ut ab impeditioe canonicae vlsitationis R. Arch. unitum D. Kassai nullatenus impedire aut indecentibus verbis eundem offendere ausit...*

⁴⁾ Z. PĂCLIȘAN: *Vechile mănăstiri.*

atăcat de ghirolteni neuniți, închizându-i biserica¹⁾. În a. 1775 exmisul județului I. Vaida raportează că preotul din Chicediu Filimon seduce poporul din Chicediu, iar protopopul din Gherla Avram Méhesi îl numește „seductor și apostata“²⁾. La 2 Maiu din același an guvernul ardelean cu rescriptul nr. 1959 ordonă arestarea preotului Filimon Popoviciu ca „apostat și amăgitor“³⁾. În a. 1776 aflăm din nou pe preotul Filimon la Chicediu ca unit. Mănăstirea care era sub ocrotirea lui Popoviciu la 1781 e ocupată pe seama uniților, iar la anul 1792 călugării cer dela guvern concesiune de a zidi o biserică, cece li-se admite și zidesc actuala biserică cu hramul SS. Arhangheli Mihail și Gavril⁴⁾. La anul 1782 aflăm în aceasta mănăstire pe Jeromonahul Ioanichie, care scrie pe un Mineu dela aceasta mănăstire în a. 1782: „Scris-am eu mult păcătosul Ioanichie ieromonahul când am fost popă în Ciubanca de sus“⁵⁾. Locul mănăstirii a fost probabil unde azi e biserica și a încetat la anul 1792.

Mănăstirile din Chiuești. Pe teritorul acestei comune în decursul veacurilor al XVII-lea și XVIII-lea s'au înființat patru mănăstiri, de patru familii nobile. Una a fost situată în pădurea din nordul comunei din *Valea lui Vlad*, cunoscută în secolul al XVIII-lea sub numele *Călugărul*. A fost întemeiată de o cucernică familie nobilă *Bredan* din Cățicău a cărei membri au avut un rol însemnat în viața religioasă a Românilor din jurul Dejului⁶⁾. A doua mănăstire era neunită, se numea Mănăstirea dela *Dealul Podului* sau mănăstirea dela *Rugășești*⁷⁾ întemeiată de familia Pop originară din Copalnic-mănăștiur; a treia, unită, situată în *Valea Cașicului*, care există și azi, e Mănăstirea Strâmbului. Se numește astfel fiindcă e mai aproape de aceasta comună (locul nașterii Eppului Patachi). A fost întemeiată la a. 1765 de Filip Pahomie Georgiu, mai înainte călugăr pribeag

¹⁾ Non uniti incolae Ghiroltienses.. Passionis tempore Esmum Gr. Maier tempore suae visitationis dum cultus divinus celebraretur potentiose agrediunt, claveque templi edix.. (?). Prot. jud. Someș a. 1775.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Mon. jud. Someș. Kádár.

⁵⁾ Acest Mineu l-a scris cu mâna: Petre Dascăl „fiul străinătății“.

⁶⁾ Arh. j. Someș a. 1774.

⁷⁾ LASLO FILOTEU: *Specificatio omnium et singulorum monasteriorum in hoc Transsylvaniae principatum reductorum, quam vero in actuali possessione, partim graeci ritus catholicorum, partim non unitorum existentium şcl.*

prin Moldova¹⁾. A patra mănăstire era construită în partea de hotar a Chiuiștilor numită *Valea lui Ioan* și era locul de rugăciune a familiei Tămaș originară din Cheșeu. Aceasta mănăstire a fost părăsită pe la mijlocul veacului al XVIII-lea²⁾. Mănăstirea unită de pe valea Cășielului avea loc arător de 8 gălete și 1 mierță; fânaț de 12 care de fân, o pădurice și o grădină cu pomi, iar mănăstirea neunită dela *Dealul podului* avea un intern de 40 orgii de lung și 40 de lat, loc arător de o găleată³⁾. Atât aceasta mănăstire cât și *Călugărul* au fost arse în urma ordinului lui Buccov, rămânând numai cea de pe valea Cășielului.

Despre mănăstirea din *Dealul podului*, numită în descripția lui Laslo Filoteu „Ad Rogușești“, ne-a rămas pe lângă tradiție și câteva date pozitive însemnate pe un Octoih vechi dela biserica din Urișor. Din acestea știm că la mănăstirea numită a fost ieromonah *Ioanichie*, pe care-l aflăm mai târziu ieromonah în Chicediu. A fost preot neunit în Ciubanca apoi în Chiuiști, unde se vede că nu-i mergeau bine lucrurile, căci scrie necăjit pe o filă a Octoihului: *Frate preoate, care vei fi aici la acest sat să nu gândești că vei ieși cu cinste din satul acesta macar de ai fi înțger. Popa Ioanichie, ieromonach din Chiuiști.* Dela dânsul a rămas și o altă însemnare din a. 1788 când se scrie numai preot și că a dăruit un Octoih bisericei din Ciubanca de sus ca să fie de pomenire... etc.

O altă însemnare de pe un Octoih din Chiuiști ne arată numele unui alt călugăr dela mănăstirea Dealul Podului, *Nemiș* (Nemes=Georgiu) *Mihaiu*, care se scrie „Irmonak călugăr“; iar în 19 Febr. 1836 „cel mai păcătos decât toți și ticălos smeritul preot Dumitru Pop parohul bisericei din Valea popii, satul Chiuiști“, scrie pe același Octoih: „La dat Sucean Văsii din Dănești mănăstirii din *Dealul podului până a nu se strica mănăstirea iar după stricarea mănăstirilor*, a rămas la biserica din Valea popii și cine-l va lua să fie afurisit de toate laudele și slujbele câte-s întrânsu, să i-se verse mațele ca păgânului Arie“ etc. Mănăstirea avea și un „dascăl“ care cumpără cu 7 florini o carte biseri-

¹⁾ G. MĂNZAT: *Mănăstirea Strâmbului*.

²⁾ În descripția lui L. Filoteu nu se amintește nici aceasta, nici Călugărul.

³⁾ Zenovie Păclișanu: *Vechile mănăstiri*.

cească dela popa Tănase din Măgoaja „ca să-i fie primită și să i-se pomenească și sămânța“. Probabil că pe lângă aceasta mănăstire a fost și o școală, care a continuat-o călugărul Bonifațiu Erdélyi la cealaltă mănăstire din valea Cășielului, mântuită de flacări.

Urmele mănăstirii se văd și azi, iar fântâna călugărilor aproape de șoseaua județeană provide și azi cu apa „binecuvântată“ de călugări locuitorii din jur. Tradiția spune că fântâna aceasta a fost sfințită și în timpurile vechi cărăușii cari duceau sare din Ocna Dejului în părțile Lăpușului se opreau la aceasta fântână, luau apa cu mare grije ca să o ducă acasă și puneau câte un ban pe farfuria așezată pe o peatră din apropierea fântânei. Se spune că nu s'a întâmplat nici odată să fure cineva de aici vreun ban.

Mănăstirea din Valea Cășielului a luat un avânt înfloritor sub ieromonahul *Vasile Bonifaciu Erdélyi*¹⁾, care la a. 1834 a fost trimis din pedeapsă la mănăstirea Cășielului sau a Strâmbului de Episcopul Leményi. A fost profesor de sintaxă, retorică și poezie la școalele din Blaj dela a. 1812 până în a. 1834. Aici a stat până în anul 1854 organizând la mănăstire o școală bună, vestită pe acelea timpuri. După ce se depărtează dela mănăstire, câțiva ani petrece ca paroh în Șonfalău, jud. Arieș. De aici este adus din nou în mănăstirea dela Blaj, unde moare în a. 1863 la vârsta de 74 ani²⁾.

Mănăstirea a fost reconstruită în a. 1925 de părintele Atanasiu Georgiu pe atunci preot în Strâmbu. În fiecare an la sărbătoarea Înălțării sf. Cruci, (hramul mănăstirii) se face pelerinaj și Liturghie arhierescă.

Mănăstirea din *Mintiul Gherlei*. La anul 1772 avea un călugăr și un fânaț de 3 care de fân³⁾. Aceasta mănăstire exista pe la a. 1837⁴⁾ și probabil s'a înființat pe la sfârșitul veacului al VVII-lea⁵⁾. A fost construită pe un teritor lăzuit din pădurea comunală pe care s'au stabilit iobagii mănă-

¹⁾ Mai pe larg: G. Mânzat: *Mănăstirea Strâmbului*, Cluj 1934.

²⁾ Bonif. Erdélyi s'a născut în Mănărade lângă Blaj în a. 1789, v. *Blajul* No. 10 - 1934.

³⁾ L. Filoteu: *Fassio super monasteriis graeci ritus catholicorum per M. Transylvaniae Principatum existentibus aliis quibus proventibus possideat*.

⁴⁾ *Extractus sumarius bonorum et rerum praecipuarum Domini Szamos-ujvár*.

⁵⁾ *Ibidem*.

stirei cari erau scutiți de prestații față de proprietarul pământului¹⁾. A fost părăsită către anii 1800.

Mănăstirea din Mintiu român. A fost construită de un preot român din Mintiu cu numele *Petean*. *Cu voința și cu ajutorul rudelor sale și a comunei lăzuind pădurea a făcut loc mănăstirii și acest loc s'a folosit de călugări a memoria hominum* — scriu la a. 1780 preoții din Mintiu *Ioachim Ionică și Vărtolomeu Sârb*. După arderea mănăstirii situată pe locul numit *Valea mare*, pământul este ocupat cu forța în a. 1767 de proprietara *Barbara Teleki* care-l ține până în a. 1777. În acest an susnumiții preoți împreună cu sătenii alungă cărăușii cari încărcară 10 care de fân de pe pământul mănăstirii și fac totodată un denunț la autorități, că la împărțirea hotarului *Barbara Teleki*, pe lângă porțiunea cuvenită ei a ocupat și teritorul mănăstirii²⁾. Aceiași preoți la a. 1780 ridică o cruce în locul unde a fost mănăstirea³⁾.

Mănăstirea Negrilești. În hotarul acestei comune a fost construită o mănăstire pe ruinele unui „*speculum*“ roman probabil înainte de 1700. În a. 1776 avea un călugăr neunit cu numele *Iancu*. Acesta agita cu atâta furie în contra Unirii prin comunele din nordul județului, încât la a. 1776 Episcopul *Gregoriu Maior* e silit a trimite pentru calmarea spiritelor în aceste părți pe vestitul protopop din *Dobra George Pop*, care se stabilește în Ungureni de lângă *Lăpuș*⁴⁾.

Mănăstirea din Ciceu Poeni. Despre existența unei mănăstiri în hotarul acestei comune nu ne-a rămas nici un dat scris. Tradiția susține, că odinioară a existat o mănăstire pe Dealul *Vârful mănăstirii*⁵⁾.

Mănăstirea Păltinoasa. Mănăstire mântuită de flacări. Exista pe la a. 1800, cel puțin așa deducem dintr'o însem-

¹⁾ Anno 1737 *Ex communi sylvestri loco alias extirpatitio quoddam spatium (ubi monasterium valachicum extractum est) quidam advenae pro sua inhabitatione occuparunt et qua inquilini dicti monasterii, ibidem resident, propterea immunitabant se ab oneribus pagi et consequenter servitio D-ni terrestis. lb.*

²⁾ *Arh. jud. Someș, Prot. a. 1780 c. 379.*

³⁾ *Ibidem.*

⁴⁾ *Arh. jud. Someș Prot. a 1776 c. 747 Issimi Eppi Graeci ritus unitorum Balaszfalviensis relat. Hon. Popa George in partibus adnexa esse asservanda quemadmodum medio Archidiaconi circa imposterem Iancu dictum scl.*

⁵⁾ *T. HERMAN: Monogr. prot. ort. al Dejului.*

nare de pe un Mineiu donat bisericei din Dej, de ieromonahul acestei mănăstiri cu numele *Vărtolomeiu*.

Mănăstirea *Mica* s'a numit *Slamină*¹⁾ și pe timpul lui G. Maior era pustie. În comună n'a rămas nici o amintire despre dânsa.

Mănăstirea *Dolheni* la a. 1772 nu avea călugări. Era așezată pe un teritor lung de 20, și lat de 18 stângeni, avea un pământ de o găleată de grâu și fânaț de un car de fân²⁾.

Mănăstirea dela *Olpret*. Tradiția susține, că mănăstirea de aici a fost construită dela comună spre sud, pe locul cimiterului de azi numit: *La mănăstire*.

Mănăstirea *Leurda*. Situată în hotarul Gârboului de lângă Dej, cu numele *Leurda*. Nu se știe nici timpul înființării nici când a fost părăsită.

Mănăstirea *Ciocmanului*, după tradiție a fost situată în partea sudvestică a hotarului acestei comune³⁾.

Mănăstirea *Copalnic*. Exista pe la a. 1765. Internul îi valora 200 fl. La a. 1774 mănăstire unită, fără călugări⁴⁾.

Mănăstirea *Copalnic Mănăștiur*. Comuna însași a fost întemeiată de un călugăr. Mănăstirea a fost întemeiată între anii 1405—1424 lângă Valea Capnicului, care se numea pe acel timp *Valea Copalnicului*⁵⁾. Nu se știe când s'a desființat.

Mănăstirea *Simișna*. Exista de la mijlocul veacului al XVIII⁶⁾. Tradiția spune, că un călugăr dela aceasta mănăstire a primit o pâine otrăvită dela o doamnă unguroaică, care ura preoții și călugării români. Întâmplarea a făcut, ca din pâinea otrăvită să mânânce mai întâiu un copilăș al acestei doamne, care muri între chinuri mari.

Mănăstirea *Nicula*. Întemeiată la a. 1657. În a. 1737 aparținea domeniului episcopal din Gherla⁷⁾. În acest an e călugăr al mănăstirii Petre Timporan (refertur esse caluger

¹⁾ Z. Păclișan: *Vechile mănăstiri din Ardeal*.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ *Păclișan—Maior*.

⁵⁾ *Monogr. jud. Someș* (ung.) Kádár. IV. 220.

⁶⁾ *Păclișan*, o. c.

⁷⁾ *EXTRACTUS SUMARIUS BON. ET RERUM DOMINII SZAMOSUJVÁR, La Carburnare la Dosul mănăstirii la Dumbrava, circulariter in latere montis supra pagum situatee pro lignis focalibus sufficientes, ubi extat etiam monasterium valachicum pro Kolugeris. (Hodorean).*

in Molavia) iar la a. 1765 călugărul Niculae Pop din Nicula¹⁾. In a. 1772 avea un călugăr, locul mănăstirii era lung de 108 și lat de 102 stânjini, pământ arabil avea de 3 gălete, și fânaț de 3 care. In a. 1848 călugărul de aici George Moldovan și preotul din Săplac Grigore Silasi sunt acuzați, că au plănuit să atace Gherla cu poporul din jur²⁾. Icoana făcătoare de minuni, ce se păstrează în aceasta mănăstire, a fost zugrăvită pe la sfârșitul veacului al XVII-lea³⁾. Pe timpul lăcrămării icoanei (1699) și-au format pretensiune asupra ei mai multe familii, între cari și a Domnului Moldovei, promițând pentru ea o mie de Lei⁴⁾.

G. MÂNZAT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Prot. jud. Someș.

²⁾ *KÁNYA FAUSTIN: Historia domus, a franciscanilor din Dej.*

³⁾ Mai pe larg în broșurile lui V. Bojor, G. Mânzat, Hodorean.

⁴⁾ *Hist. Taumat. B. Virg. Mariae Claudiopolitanae: Alter, qui suas in terras vindicare satagebat Virginis iconon, fuit Moldaviae Voivoda vulgo dictus, alius princeps, aut praefectus Moldovarum... et mille Leoninos, decreverit illi, quicumque arte quavis eam sibi offerret... (pag. 153).*

ȘTIINȚĂ — FILOSOFIE RELIGIOASĂ

— CONSIDERAȚII MARGINALE —

Multe intelecte trăesc clipe durabile de nebuloase desorientări științifice, filosofice și religioase. Slăbiciunea și ignoranța ne sunt apanajul. Orgoliul orbește, îmbrânțește în gropi de erezii de orice natură.

De aceea, încercările de precizare și lămurire a noțiunilor nici odată nu sunt de prisos. Iată menirea acestor rânduri. — Titlul dă sugestia suficientă despre împărțirea materiei.

*

Prima grupare de idei va aduce lumină — cât permit cadrele unei reviste — asupra știintismului, cu precizarea termenilor de știință și rațiune.

Conduși de mâna genială a D-lui *Baudin* — prof. de filos. la Fac. de teol. dela Univ. din Strasbourg — dorim să ne ocupăm în locul întâi de așa zisul *știintism*. Conform acestuia, se afirmă că nu este adevăr decât în știința pozitivă, capabilă și suficientă a satisface totalitatea necesităților inteligenței omenești. Fără excepțiune, el extinde și metodele științei peste toate domeniile vieții intelectuale și morale.

Știentismul consistă, mai precis, în reducerea metodelor și-a problemelor filozofice la metodele și la problemele științifice, deci în reducerea filosofiei la știință. Printr'o privire de ansamblu distingem două știintisme: — Primul este *știintismul metafizic*, care face încorporarea problemelor metafizice în știință. Deși A. Comte îl respinge, acest prim pozitivism este profesat de Taine, Spencer etc. — Al doilea este *știintismul critic*. El încadrează la știință problemele criticei, moralei, logicei, criticei științelor și esteticei.

Prin neglijarea naturii intime a fenomenelor și a producerii lor, mulțumindu-se a exprima raportul, legile lor — știința devine știintism de legalitate și de cauzalitate..

Reducerea de metode și încadrarea de probleme, își verifică eșecul chiar în ultimele elemente comune la cari ajunge și se oprește analiza științifică, elemente, cari asemenea sunt sensibile.

Și acestea fiind corpusculi infinit de mici — electrice sau mecanici — înseamnă că rămân elemente simple tot de aceeaș natură sensibilă și experimentală ca și corpurile și fenomenele compuse pe cari le produc și trebuie să le dea explicare. Propria lor existență trebuie, în consecință, ca asemenea să fie experimental dovedită. Și atunci ce fel de metafizică stranie, de scientism avem noi aici? Se numește aceasta — în sensul definit — metafizică, când noi ne învățăm tot în hora corpusculilor infinit minusculi, în domeniul lumii materiale? Și atunci, foarte firesc, chestiunea naturii metafizice a materiei rămâne încă afară de cauză, ca și aceea a heterogeneității experimentale a fenomenelor, și'n fine tot asemenea, ca și chestiunea naturii spiritului.

*

Rațiunii satisfăcută cu soluțiunile unei rigidități empirice, i-se mai pun și probleme cari au raport fie cu o realitate profundă și inexperimentală a lucrurilor, fie cu originea și cu scopul lor — asemenea inexperimental. Ele sunt așa numitele probleme ale *substanței cauzelor prime* și a *scopurilor ultime*, constituind tot atâtea probleme metafizice, mai precis, *probleme metaștiințifice*. Aceste probleme nu privesc, exclusiv — conform etimologiei cuvântului metafizică — numai existențe praeterfizice, ci, încă în aceeaș măsură, ele-și îndreaptă observația și dincolo de mecanică, de chimie, de biologie, de psihologie, etc. — va-să zică spre existențe, realități, cari vor da naștere la o meta-mecanică, meta-chimie, meta-biologie, meta-psihologie, etc.; în fine, precis, la o întregă *meta-știință*.

Evident, deosebirea radicală între știință și filosofie se impune masiv conturată: deosebire între metodele uneia și metodele celeilalte, între problemele uneia și problemele celeilalte. Considerând acest punct de vedere, se regretă mult că mare parte a marilor sisteme filosofice ne ofere, foarte adesea ori aproape totdeauna, un amestec de știință și de filosofie sau de metode filosofice. Ceea ce se verifică din literă în literă la așa numiții „*Organiciști*” și „*Vitaliști*”.

Avem *organicism* la biologii cari nemulțumiți numai cu studiul fenomenelor mecanice, fizice și chimice, inerente vieții — prin ce ei fac operă de savanți — își iau îndrăzneala și se cred autorizați, prin acest fapt principial al autorității și al cercetării lor, a conchide că viața nu este decât rezultanta acestor fenomene mecanice, fizice și chimice și-a organizației lor faptice, — prin ce ei fac operă de metafizicieni, instalând știința lor de simplă biologie pe pedestalul metafiziceii pure. Ei bine, aceasta ar fi un fel de metafizică larvată în gogoșa fenomenelor menționate.

Aceeaș metafizică o aflăm și la vitaliști. *Vitalismul* este un fel de organicism, adică biologi vitaliști îndeletniciți cu cercetarea fenomenelor specific biologice, de finalitate, de adaptabilitate, de coordonare și de subordonare a funcțiunilor, de regenerare și de suplinire spontană a organelor, etc. — aflându-se încadrați în operă de savanți — își iscălesc și ei, cu ambele mâni, certificatul de liber parcurs, prin acest fapt, și trec în domeniile metafizice, prezentând ca principiu de explicare științifică o realitate substanțială pe care ei o numesc „principiu vital“ „entelechie“, etc. Astfel ei operează în metafizicieni și iau metafizica lor drept o știință.

Avem, în concluzie, de o parte *organicism* și de alta *metafizicism*, de o parte *știintism* și de alta *metafizicism*, însă de ambele părți o confuzie între știință și metafizică.

Fiecare facultate, fiecare laborator universitar își pare o lehză gravidă de teorii, competentă să nască larii și penaii căminului, eșind în mână cu cheia principiilor supreme și-a rațiunii ultime a lumii, depășind majestos și fără muștrare cadrele științei lor proprii, pe cari ar trebui riguros să le observe.

Această confuzie își întinde tentaculele chiar și'n întrebuințarea zilnică a termenului de „știință“ și de „rațiune“, idei adesea desfășurate în faldurile fastuoase ale unor enunțări mai mult mitice.

„Știința“ în uzul ei comun, sau chiar savant, poate fi considerată în ultima analiză ca o comodă și utilă personificare a tuturor științelor. Vorbind la precizie, ea nu este decât numele comun al lor, erijat în nume propriu, sau genul lor suprem. Dar, atari genuri nu există; numai particularul, numai indivizii există. Știința? — nu este decât una dintre științe. Logic, atunci când ni-se afirmă: „Știința“ ne dovedește că, „...Știința demonstrează, susține, ne învață că „.este în competența spiritului critic a pune întrebarea promptă: „Care știință?“ — dacă nu chiar: „Care savant?“ In tot cazul acesta este cel mai bun mijloc de a face să subsiste o enunțare pozitivă, precisă și determinată în loc de o enunțare sau enunțări mitice. Să ne desobicinuim a purta aceste haine atât de incomode.

Aceeaș atitudine este prudent s'o avem și față de unii, cari lansează pe piața gândirii piese bine sunătoare, având aerul a vorbi în numele: „Rațiunei revelatoare“, a „Rațiunei pure“, a „Rațiunei practice“, a „Rațiunei iluminate“ etc. — tot atâtea enunțări cari nu sunt decât un mit. Câte „Rațiuni!“ — Și'n

realitate, câți oameni despuiți de ele... Concepută „*Rațiunea*“ ca rațiune regulatoare a tuturor facultăților noastre, ea este realitatea însăși, imanentă tuturor facultăților noastre. Nu avem pluralitate de rațiuni. *O singură rațiune se prezintă pentru toți*, însă sub trei forme: teoretică, practică și critică, aceeași, în ultimă analiză, în diferitele sale întrebări: empirică, științifică și filosofică.

Asemenea o singură *experiență* omenească există la bază. Ea este aceea a simțurilor noastre și a conștiinței noastre, aceeași pentru omul simplu, pentru savant și pentru filosof, căci n'avem decât un singur univers supus tuturor cunoștințelor noastre și care este același pentru toți, și el este universul empiric.

Cunoștința empirică despre acest univers permite întrebarea *tuturor facultăților noastre intelectuale*, fără nici o excepție. Ca și savantul și filosoful, omul simplu, analfabetul, practică — fără ca adesea noi să ne dăm perfect seama, fascinați de orgoliul cunoștințelor (?) noastre — observarea și experimentarea, certetarea cauzelor și a scopurilor, reflexiunea și preciziunea, analiza și sinteza, ipoteza și raționamentul, inducțiunea și deducțiunea, aprecierea și critica, sistemizarea, etc.... Astfel proceda deja și omul de „Cro-Magnon“, inteligența căruia nu se deosebea în esențial de inteligența unui țăran, ori a unui meseriaș de azi. La rândul lor, facultatea intelectuală a acestora nu diferă de loc de aceea a marilor industriași sau marilor comercianți, care în fine nu diferă de aceea a savanților și a filosofilor.

Să nu ne jucăm de-a știința, nici de-a termenii. Științele au obiectivul lor bine definit — fără să facem impietare de domenii — și expresiunile, termenii lor strict apropriați. Ea pune în circulație *noțiuni-monedă* autentice. Pentru ce să le falsificăm?

*

Aceste precizări făcute, a doua grupare de idei va purta asupra unor interesante explicări psicho-religioase. Diferite teorii vor defila înaintea noastră. În marșul lor le vom opri, le vom răspunde. — Teoria sociologică, pragmatismul, subconștientul, imanentismul, cunoașterea spontană: știința despre Dumnezeu și obiecțiunile critice religioase — toate vor căuta explicări și aprecieri fie despre manifestările religioase la om, fie despre divin, despre suflet sau despre religie în sine. La toate se va căuta restabilirea echilibrului cu pârgia obiectivității și la lumina adevărului, a rațiunii — nu a raționalismului.

*

TEORIA SOCIOLOGICĂ: *Avem pe Dumnezeu sesizat
în umanitate.*

În materie de teorie sociologică, concepțiile filosofice ale lui Durkheim se apropie de A. Comte. Protestul reacționar împotriva individualismului kantian este evident. Durkheim suprimă individul, drepturile sacre ale naturei omenești și îndatoririle individului față de el însuși. Eliberat din cătușile kantiene — aparent firește — este îmbrâncit, supus, Umanității: MAREA-FIINȚĂ a timpurilor noastre; — Dumnezeu concretizat în sinteza indivizilor. Firește, psihologia este absorbită de sociologie, fiind dependent omul de umanitate. Psihologia devine inexistentă. Tot ce este uman în om — și ce ar fi supra-uman — vine dela colectivitate. Dreptul, morala și religia emană dela societate și nu dela individ. Religia este eșită din acțiunea forței coercitive a societății, colectivității, Umanității — asupra indivizilor.

Teorie fascinantă. Omul explicat prin umanitate. Inșă, explicarea Umanității?!...

Conștiința psycho-religioasă derivă din conștiința socială, individualitatea psihologică din sufletul colectiv, iar omul, un rezultat față de societate. De unde aceasta din urmă? Răspunsul, tot în teoria sociologică — firește scos și dat de noi — pentru că dispozițiile, stările colective, sunt explicate printr'o încrucișare sui-generis a fenomenelor psihologice individuale și reprezentările sociale prin substratul conștiințelor particulare. Deci individul explicat prin colectiv și invers. Nu ne aflăm într'un adevărat cercuțios?

Umanitatea presupune omul, colectivitatea individul, iar conștiința tuturor: a Umanității, conștiința indivizilor singuratici. Trebuie, în consecință, a căuta, a descoperi, originea religiei nu în sufletul Umanității ci în inima omului. Teoria sociologică ne strigă involuntar: la stânga 'mprejur, spre soluțiunile teoriei psihologice.

*

PRAGMATISMUL RELIGIOS: *Dumnezeu și religie exclusiv
în vederea unui folos practic.*

Pentru *William James* religia trebuie încadrată în ansamblul doctrinelor utilitariste, fiind cultura sistematică a sănătății morale a sufletului. Ori ce formă religioasă n'are nici o valoare reală, apreciată după gândirea ce-o conține și după formulele sale. Valoarea reală a ei este stabilită de acțiune, de rezultat și de fecun-

ditatea pozitivă la care ajunge. Acea religie este mai adevărată care este mai utilă: doctrina utilitarismului religios.

Nu este de importanță practică dacă Dumnezeu facutăților de teologie există sau nu.

Un Dumnezeu cu existență și cu atribute metafizice: infinitate, unitate, aseitate... trebuie îndepărtat. El n'are nimic de a face cu religia care este viață practică.

Această judecată de valoare nu pare a fi reală. Un lucru valorează pentru toți fiindcă valorează în sine. Dumnezeu este anterior util în sine, deci, util și pentru noi. Rezultatele bune cari decurg dintr'un sistem metafizic sau moral nu sunt bune pe bază de utilitarism ego-centrist sau socio-centrist, ci fiindcă acel sistem este adevărat, este bun în sine însuși. Justificarea unei teorii nu constă în fapte, ci invers: rezultatele, efectele își au explicarea lor în teorii. Adevărul nu este nici formă și nici interpretare a binelui.

Adevărul dintr'o doctrină nu depinde de reușita ei practică. Mai precis: doctrina reușește în mod practic pentrucă este adevărată.

Pragmatismul religios intervertește rolurile. În consecință acțiunea nu este *principiu-arbitru* de apreciere, ci o consecință.

Pragmatismul ne mai oferă și un aspect de falsă concepție despre natura adevărului științific atunci când face asimilare între adevărul științific și adevărul metafizic. În științe se spune foarte adesea: o teorie științifică este exactă sau falsă dupăcum ea este verificată sau nu, prin fapte. Prin unificare se spune asemenea în filozofie: o doctrină metafizică este adevărată sau falsă când dă efecte îmbucurătoare sau supărătoare pentru viață. Concedem. Inșă, a susține că faptele verifică adevărul ipotezei, înseamnă în mod precis că ele se produc *conform ipotezei*, fac legea acestea fie mai probabilă fie mai sigură. Prin ele însăși faptele, efectele, rezultatele... nu sunt nici principiul și nici propria explicare a adevărului ipotezei. Ele sunt rezutate. Atât.

*

SUBCONȘTIINȚA: *Religie și Dumnezeu eșit din întunerecul anonim al subconștiinței.*

În cadrele teoriei subconștientului aflăm pe aceea a fenomenelor psihologice sau a multiplicității conștiințelor, acceptată de Colsenet, Binet, Lièvre, Janet, Myers, Prince, Delacroix... După ei, trebuie admis în creerul omului o multiplicitate de *centre-conștiință*. În umbra conștiinței principale — pe arier plenul acesteia

se află înlănțuite imaginile, amintirile... însoțite de adevărata conștiință — ca actori cari așteaptă între culise mișcarea pentru a apare la un moment dat pe scenă. De aici și religia.

William James, cât privește originea religiei, și-o explică prin *conștiința-subliminală* sau prin *Eul-subliminal*. Fiecare individ posedă două Euri două existențe psihologice. Unul: *Eul-conștient* — expresiune cu orizonturi foarte reduse din personalitatea individuală; și al doilea: *Eul-subliminal*, mai stabil, cu extensiune incomensurabilă și neexprimată de individ. În concepția lui James, acest Eu face parte din ceva mai grandios, însă de aceeaș natură — nota personală a ipotezei sale. El este câmpul de contact între uman și divin, prin acțiunea directă a harului. În realitate, din Eul-subliminal — din sub-conștiință, din acest fond obscur — iesă la suprafață viața religioasă și viața psihologică. Aci, în această regiune de cavernă întunecoasă, se elaborează înalte concepții intelectuale ale genului și ale artistului, rezoluțiile pe cari omul le va crede produs spontan al rațiunii și al libertății. În aceste subsoluri de conștiință tenebroasă ale activității psihologice, există preformate idei, imagini, sentimente, volițiuni — nebănuite și necunoscute de subiect, apărând la un moment dat. Intr'un cuvânt, fără să ne dăm seama despre existența ei, anterioară, această muncă de mecanism psicho-religios se efectuează în profunziunile ființei omenesti, iar produsul său abea atinge regiunile conștiinței, fășnind nepuizabil într'o bună zi în inspirația artistului, în intuiția instantanee a genului sau în elanul de pietate religioasă a misticului.

Privind de aproape această doctrină ea este, în nucleu, manifestarea unei dispoziții profunde și latente a cărei cunoștință scapă observațiunii. Ea mai este și o interpretare despre o stare necunoscută. Inșă, *cum se poate o interpretare despre necunoscut?* Temeliile ei încep a se clătina. Insuși W. James o subsapă prin afirmația categorică: psihologul și nici teologul nu știu nimic despre ceea ce se petrece în Eul, în conștiința subliminală, în profunzimea ființei omenesti. O apreciabilă mărturisire, care ne revelă tot ce este mai artificial. Cu aceasta virtuoașă gimnastică de inchipuiri pătrunzătoare de scafandru, în acest apel la subconștient: se resimte expedientul unei psihologii religioase de ultima disparare. Ei bine, cum ne explicăm faptul: Subconștientul fiind impenetrabil pentru psiholog și teolog, cu toate acestea psihologii subconștientului ca: Flournoy, Coë, Delacroix etc... se nizuesc a descrie etapă de etapă lucrul lent și subteran de unde nasc religia și Dumnezeu: obiectul său. Impenetrabilitate pentru

unii! De ce nu pentru toți?! Prin ce procedeu de artificiu misterios, prin ce ochiu ciclopic sau lanternă magică, s'a ajuns la o specialisimă introspecție: peste straturile opace ale Eului-subliminal, la necunoscuta *muncă-enigmatică* a acestuia? Cum se poate ca ceea ce este prin natura sa impenetrabil din partea psihologului și a teologului devine, se manifestează și se face cunoscut pentru unii? Totul pare un non-sens.

Ideea de Dumnezeu schițată de W. James se ridică din gunea nopții inconștiente a Eului-subliminal în conturul unei uriașe ființe paleontologice. Și devine respingătoare. A spune că Eul nostru conștient face parte dintr'un Eu mai mare, mai uriaș, însă de aceeaș natură, suprimă existența de persoană independentă a unui Dumnezeu. Cum se integrează Eul nostru în acest Eu — mai mare și cum a prins conștiința de existența sa, de parte frântă din El? Aci suntem în fața unui panteism idealist. Pentru un psiholog — în înțelesul adevărat al cuvântului — experiențele psicho-religioase sunt într'adevăr supranaturale, având bază reală. Pentru psihologul și metafizicianul subconștientului — deși vorbește de ele — ele n'au decât aparența și ficțiunea.

(Va urma)

I. COROIANU

EFREM BANYANIN, PRETINSUL EPISCOP ORT. AL ORĂZII — UNIT (1699)

Cu ocazia înființării episcopiei ortodoxe române din Oradea (1920) și a jubileului de 150 de ani a catedralei acesteia, sărbătorit înainte cu doi ani (1934), persoana episcopului sârb Efrem Banyanin, pomenit și în diploma împăratului Leopold din 4 Martie 1695 (*Hurmuzaki: Documente*, vol. V. p. 441), s'a bucurat de un interes deosebit și a jucat un rol aproape decisiv în afirmarea și validarea unor preținse drepturi istorice ale numitei episcopii. Nu spunea doar cu emfază repositul episcop Ciorogaru în memoriul său din 15 Ianuarie 1920 înaintat regelui Ferdinand în cauza „restaurării” acelei episcopii: „La anul 1695 murind ultimul episcop ortodox român din Oradea-Mare, *Efrem Veniamin* (sic!), despre care amintește diploma împăratului Leopold din 4 Martie 1695, eparhia ortodoxă a Orăzii-Mari a rămas văduvită și fără Arhiepiscop până în ziua de astăzi” (*Act. Sin. ort. de Oradea*, p. 107 urm). Nu vorbește însăși legea pentru înființarea acestei episcopii, publicată în *Monitorul Oficial* No. 129 din 14 Septembrie 1920 și semnată de Dl Octavian Goga, atunci Ministru al cultelor și artelor, de „vechea episcopie ortodoxă română din Oradea Mare” care acum, prin această lege, se „restatornicește”? Fără să mai amintim afirmațiile unor istorici de ocazie, (ca d. *Nicolae Firu*, în *Monografia bisericii sfintei adormiri din Oradea*, Tip. Diec. pag. 18 și d. *Dr. Șt. Lupșa: Istoria Bisericească a Românilor Bihoreni*, vol. I, Oradea 1935, pp. 32 și 48), cari, referitor la acest episcop, sunt sau simple presupuneri și ipoteze, sau desvoltări personale neîntemeiate pe niciun document serios.

Din documentul ce-l publicăm aci, persoana controversatului episcop *Efrem Banyanin* este pusă în lumină aproape completă. Este o scrisoare a lui, adresată Papii cu ocazia prezenței sale în Roma în vara anului 1699, din care apar destule amănunte atât despre persoana și vieța sa, cât și despre împrejurările timpului de atunci.

Din acest document original, păstrat în arhivul S. Congregației de Propaganda Fide din Roma (*Scrittura originali*, vol. 534, fol. 62—65) apare neîndoios că Efrem Banyanin n'a fost nici român, nici ortodox, nici n'a rezidat în Oradea, ci a fost sârb, episcop

pentru Sârbii trecuți în Ungaria dinaintea Turcilor și așezați prin regiunile acestea, și a rezidat la Corvin, lângă Pesta, (ca și Arhiepiscopul său care rezida lângă Buda, în comuna Sf. Andrei) și că nu de mult, după hirotonirea sa întru episcop, a trecut la Unire, făcând de douăori mărturisirea credinței catolice, odată înaintea cardinalului Kolonics care l-a și făcut vicar general pentru toți Sârbii din archidieceza sa, și a doua oară la Roma, în fața unui comisar al Sfântului Oficiu.

Tot din aceasta scrisoare mai apare interesantul amănunt, că la 1699 când scrie Banyanin această scrisoare, în părțile Orăzii încă de mai înainte era un episcop de rit grec unit cu Roma, fără să ni-se spună însă numele lui. Va fi vorba de sigur de *De Camillis*, sau de *Isaia din Carei sau Debrețin*, ucis la Bixad în 1703.

Diploma Leopoldină din 1695 este destul de elocventă în a ne arăta că Banyanin nu era episcop peste *Românii* din Bihor sau Oradea, ci pur și simplu peste Sârbii veniți din Sârbia și așezați prin orașele și centrele militare de pe aici, cum, la fel erau și ceilalți șase confrăți ai lui, pomeniți în aceeași diplomă. — Se spune doar apriat că li-se recunosc drepturi peste regiunile desemnate lor de autoritatea militară, unde au în număr corespunzător așezați conaționali de-ai lor: „Nos praesentium virtute benigne admittendos et tollerandos censuimus... per assignatos sibi districtus, in quibus videlicet numero competente Rasciani seu Serviani Populi de Turcicae ut memoratum est servitutis jugo in nostram devotionem aserti, Familiae de consilii nostri Aulae Bellici voluntate considerunt“. (*Hurmuzaki*, Doc. I. c.).

Tot acolo se face rezerva ca, prin exercitarea jurisdicțiunii lor, să nu sufere prejudiciu drepturile Episcopilor Romano-Catolici, cari, după cum știm, în baza hotărârii Sinodului Lateran II, nu admiteau alt episcop creștin cu jurisdicțiune pe teritoriul jurisdicțiunii lor bisericesti, cu atât mai puțin pe cel lumesc-civil. „Officiumque sum (circa tamen ullum Proelatorum nostrorum et Ecclesiae Romanae Catholicae praejudicium) administrare“ (*Ibid*).

Dar să urmeze textul integral al scrisorii lui Banyanin, în latinește, cum a fost scrisă de un secretar al său ad hoc, și în traducere românească, din care istoricii vor scoate ce este de interes.

*

*Preafericite Părinte, păstorul păstorilor tuturor Bisericii
de pe pământ,*

Am venit, Preafericite Părinte, din Ungaria, trecând peste toate greutățile uscatului și ale mării, ca să mă aștern la picioarele părintești ale Sfinției Voastre; adus nu de sila sau frica vreunei po-

runci omenești, ci de lumina Sfintei Credințe și a adevărului recunoscut; un dar deosebit al harului dumnezeesc cu ajutorul căruia mie, cândva fiu rătăcit dar acum credincios și de tot supus, mi-a fost îngăduit să văd în față pe Sfinția Voastră, pe adevăratul Părinte și Păstor al tuturor dreptcredincioșilor și al bisericilor lui Dumnezeu de pe pământ, să vă vorbesc și prin sărutarea fericitelor picioare să Vă recunosc și să Vă cinstesc. Am fost, preafericite Părinte, născut și crescut în blestemata schismă a Grecilor răsăriteni până la anul al 34-lea al vieții mele și între timp hirotonit întru preot de către arhiepiscopul de Pecs, un înfocat schismatic, făcut apoi vicar al aceluiași timp neîntrerupt de 12 ani, și pe urmă, înainte cu 4 ani, sfințit de același întru episcop, pentru bisericile schismaticilor din Oradea și Agria. Avut-am tot ce era de trebuință pentru situația mea de preot, de vicar și pe urmă de episcop, atât în cele ale buneii stări și ale servitorimii, cât și în ale demnității: supunere și cinste din partea clerului și a poporului, pacea, bunăînțelegerea și dragostea arhiepiscopului și a episcopilor (cari sunt nouă la număr). Pe timpul când petreceam în Buda și Pesta, plăcutu-i-a bună-tății lui Dumnezeu să-mi ajungă în mâni cărți catolice. (Cu toatecă și înainte nu odată răsfoisem cărțile sinoadelor și alte cărți de istorie despre urita despărțire a Grecilor de Biserica Romană). Am cetit și am cumpănit totul; atunci am desbătut și discutat pe rând toate cu Părintele Ioan Gabeltich, preot al Societății lui Isus, zelos predicator, catehet și muncitor, acolo petrecând pentru Națiunea Ilirică. Cu ajutorul lui Dumnezeu am recunoscut adevărul (deși deo-

Beatissime Pater, Pastor Pastorum omnium per orbem Dei ecclesiarum!

Adsum, Beatissime Pater, ex Hungaria post terrae marisque superata incommoda, beatis Paternisque Sanctitatis Vestrae pedibus provolutus: non vi, aut metu humani imperii, sed Sancta Fidei, agnitaque veritatis lumine deductus; Donum sane divinae gratiae singulare, cuius auxilio Sanctitatem Vestram, verum omnium Christi fidelium, ac Dei per orbem ecclesiarum Patrem et Pastorem coram intueri, alloqui, osculoque pedum beatorum recognoscere, ac venerari, mihi aliquando prodigo, nunc vero fideli, ac obsequentissimo Filio est concessum. Fuiquam siquidem, Beatissime Pater, natus et educatus in detestabili Orientalium Graecorum schismate usque ad annum aetatis meae trigesimum quartum, ac interea ab Archiepiscopo Pechiensi acerrimo schismatico in sacerdotem ordinatus, eiusdem Vicarius per continuos annos duodecim constitutus; ac tandem quatuor abhinc annis ab eodem in Episcopum Ecclesiarum schismaticorum Varadiensis et Agriensis, consecratus. Habui quidquid statui sacerdotali, vicariali, ac demum Episcopali sive quoad commoda, et famulitium (?), sive quoad dignitatem necesse fuerat: Populi, et cleri obsequium, et venerationem, Archiepiscopi et Episcoporum (quorum novem sunt), pacem, concordiam et amorem. Dum igitur Buda, ac Pesti subsisterem, placuit divinae bonitati, ut libri catholici in manus meas devenirent (Licet etiam prius libros Conciliorum et Historiarum de turpi Graecorum ab Ecclesia Romana secessu non semel pervoluerim). Legi, ponderavi omnia; tum singula cum Patre Ioanne Gabeltich (?) Societatis Iesu sacerdote

dată am prevăzut și primejdiile ce mă amenințau), și nu m'am mai lăsat reținut nici de trup, nici de sânge nici de respect omenesc, ci punând la o parte orice frică omenească m'am hotărît să țin în vedere mântuirea mea și alor mei. Din care pricină, în anul trecut, adică în 1698, m'am dus fără întârziere la Eminentisimul Cardinal al Bisericii Romane Colonitz, arhiepiscop al Strigonului și Primate al Ungariei. Am fost primit de dânsul cu bunăvoință, i-am împărțășit gândul meu și am depus în mâinile lui Mărturisirea Credenței și a Unirii cu Biserica Romano Catholică (după cum am renoit-o și aici în fața Rvsmului Părinte Comisar al Sfântului Oficiu), care preagrațios m'a așezat și declarat în Arhidieceza sa de Vicar al său pentru poporul sârbesc.

Abia că s'au întâmplat aceste și m'am reîntors la biserica și poporul meu în Pesta, că a și ajuns totul la urechile arhiepiscopului schismatic: acesta n'a încetat a se agita, a mă amenința și a scula clerul și poporul meu. Dar înzadar a încercat toate. Insfârșit, însuși arhiepiscopul, însoțit de câțiva episcopi și alții din cler, și din mai marii poporului a venit la Pesta unde stăteam și a încercat felurite ca să mă amăgească: dar văzând că toate-i sunt înzadar, a răsculat poporul și clerul împotriva mea ca împotriva unei ciume nenorocite, a dispus să fie închise dinaintea mea casa și biserica, ceea ce a și obținut dela aderenții săi schismatici, apoi s'a întors la reședința sa. După acestea, făcând eu jalbă la Eminența Sa Cardinalul de Colonitz, am primit dela dânsul scrisori binevoitoare, în puterea că-roră prin Excelența Sa Domnul Conte Caraffa, care prin putere re-

ac zeloso concionatore, catechista et operario ibidem pro Illyrica Natione comorante contuli et discussi. Veritatem agnovi Deo iuvante (licet simul pericula imminetia praeviderim) nec ulterius acquievi carni, et sanguini, aut humano respectui; sed salutis animae meae, ac meorum, omni metu posthabito consulere statui. Quare sine mora ad Eminentissimum S. R. E. Cardinalem a Colonitz Archiepiscopum Strigoniensem ac Regni Hungariae Primatem anno superiore, scilicet 1698, me contuli. Benigne ab eodem susceptus fui: mentem meam exposui, ac in eiusdem manibus Fidei, et Unionis cum Romano-Catholica Ecclesia Professionem emisi (uti etiam hic coram Rev.-mo Patre Sancti Officii Commissario renovavi) qui me in sua Archidiocesi Rascia in Populi suum Vicarium clementissime constituit, et declaravit.

Vix haec peracta sunt, et ad ecclesiam ac Populum meum Pestinum rediij; iam cuncta ad aures Archiepiscopi schismatici pervenerunt: hic tumultuari, minari, clerum et populum concitare, per Litteras, ac missos episcopos monere ut a proposito retrocederem, non destitit. Sed frustra tentavit omnia.

Tandem ipse Archiepiscopus cum aliquot Episcopis, et aliis de clero, ac ex primarijs populi Pestinum, ubi morabar, se contulit, tentavitque varia, ut me seduceret: at videns se omnem operam perdere, populum, et clerum in me velut fatali peste infectum concitavit, ecclesiam et domum occludere iussit, et obtinuit a suis asseclis schismaticis: demum ad suam residentiam est reversus. His peractis, facto a me recurso ad Eminentissimum Cardinalem a Kolonicz, habui

gească deținea slujba de Comisar peste Ungaria, atât casa cât și biserica au fost deschise și predate în mâna mea, cu toată agitarea și împotrivirea Arhiepiscopului schismatic.

Am, prin urmare, Preafericite Părinte, biserică și locuință în Pesta, dar goală și lipsită de orice înzestrare. În insula zisă Sf. Margareta, în râul Dunărea, douăsprezece mile (?) mai jos de Buda, în bunurile prealuminatului principe Eugen de Sabaudia, preabunul meu proteguitor, în orașelul zis Korvin (?) am o mănăstire și în ea patru călugări sau monahi basiliani, supuși mie și uniți în credința catolică, împreună cu o biserică alături. Dar toate arse și ruinate de mânia dușmană în vremea recentului războiu, așa că în mănăstire suntem apărați de asprimea cerului și a aerului de paie, iar în biserică de câteva scânduri și grinzi, dar rău în amândouă. În biserică am trei altare, aproape goale, și părăsite, potir de tinichea, ornate sacre puține și acele sărăcicioase și stricate, așa încât și poporul se îngrozește să vină la o biserică astfel înzestrată, socotind că nu se poate, nici se cade a săvârși cele sfinte și a slugi lui Dumnezeu într'un lăcaș așa de necuviincios. Ar trebui toate acestea reparate și înzestrate, dar n'am cu ce: nu am nici un venit, căci bisericile episcopale la al căror titlu am fost hirotonit sunt ținute încă de mai 'nainte în mod legiuit de un alt episcop de rit grec, unit însă cu Sfânta Biserică Romană. Iar poporul sârbesc, dela care aș putea nădăjdui vreun ajutor și milă, sau și el este sărac și sleit din cauza recentelor războaie și a pierderii patriei, a bunurilor părințești și a locuințelor lor, sau este răsvrătit împotriva mea

ab eodem benevolas Litteras, quarum vigore per excellentissimum Dominum Comitum Caraffa, Potestate Regia per Hungariam Commissarij munere fungentem, et Domus et Ecclesia iterum reseratae et consignatae sunt in manus meas, frendente licet, ac tumultuante Arhiepiscopo schismatico.

Habeo igitur, Beatissime Pater, Pestini ecclesiam et domum, sed vacuam et destitutam omni apparatu. In insula Sancta Margarita dicta, intra Danubium duodecim milliaribus infra Budam in Bonis serenissimi Eugenii Sabaudiae Principis, Patroni mei singularissimi, in oppido Korvin dicto Monasterium, et in eo quatuor calugeros, seu Religiosos Basilianos mihi subditos, et Catholicae Fidei unitos, cum adiacente Ecclesia. Sed omnia exusta, et ruinata ab hostili furore recentis belli tempore, ita, ut in Monasterio a coeli, aërisque iniuriis stramine (?) in Ecclesia vero aliquibus tabulis et asserbibus, male tamen utrobique, arceamur. In Ecclesia habeo tria altaria, pene nuda, ac desolata, calicem ex stanno, vestes sacras paucas easque miseras, ac miserabiles, ita ut etiam populus ad taliter constitutam ecclesiam convenire exhorrescat, reputans tam indecenti in loco divina persolvi, ac Deum coli, nec posse, nec decere. Reparanda ergo, ac exornanda haec forent: verum media non suppetunt: nullos siquidem proventus habeo; nam ecclesias episcopales ad quarum titulum consecratus sum, alius episcopus, Graeci ritus, unitus tamen Sanctae Romanae Ecclesiae, iam pridem legitime possidet. Populus autem Rascianus, a quo subsidium aliquod, et elemosynam sperare possem, vel est ipse pauper, et exhaustus ob recenta bella, patriae pa-

și a bisericii mele de către arhiepiscopul schismatic. De unde cinstea și demnitatea stării mele de episcop sunt înjosite în fața clerului și a poporului, văzându-mă pe mine și biserica mea ajuns la o stare atât de jalnică după primirea Sfintei Uniri, de aceea și evlavia către Dumnezeu s'a răcit, iar nădejdea de-a mai câștiga suflete pentru Dumnezeu a dispărut aproape cu totul.

Din care pricină, așternut la fericitele picioare ale Sanctității Voastre, Vă rog preasmerit, ca să binevoiți a mă privi cu ochi binevoitori și cu simț părințesc și a mă primi, și potrivit grijii pastorale cu care Vă îngrijiți și vă năzuiți a vă îngriji neobosit și plin de râvnă de mântuirea sufletească a întregii turme creștinești, nu Vă arătați nevolnic a mă privi și pe mine și binevoitor, blând și părintește a-mi împlini cererile:

1. Ca Sfinția Voastră să binevoiască a mă primi în numărul dreptcredincioșilor și în sânul Sfintei Biserici Catolice; a mă deslega de toate cenzurile și pedepsele bisericesti și în sfârșit a-mi împărtăși sfânta și apostolica binecuvântare.

2. Să mă întărească cu autoritatea pontificală și apostolică în treapta și gradul de episcop; să mă înzestreze și întărească cu acele haruri, privilegiile și puteri cu cari sunt înzestrați și întăriți ceilalți episcopi de pe pământ aflători în harul și unirea Bisericii Romano-Catolice. În deosebi a binecuvânta, a sfinți, a împărtăși hirotoniri, încă și de cele de grad mai înalt, credincioșilor încredințați sau cari vor mai fi încredințați îngrijirii mele: să săvârșesc liber și în mod îngăduit sf. Liturghie tuturor credincioșilor la cari

ternorumque bonorum, et domiciliorum amissionem; vel ab Archiepiscopo schismatico contra me, et ecclesiam meam concitatis. Hinc honor, ac dignitas, status mei episcopalis vilescit apud clerum et Populum, videntem me, ac ecclesiam meam post emissam unionis professionem ad tam miseram conditionis statum reductum: hinc pariter Dei cultus frigescit, animarum vero Deo lucrandarum spes pene ex integro evanescit.

Quare ante beatos Sanctitatis Vestrae pedes prostratus humillime supplico, ut me benigno oculo, et Paterno affectu respicere dignetur: ac pro pastoralis cura, qua totius christi fidelium gregis salutis animarum indefesse, ac zelose prospicit et prospicere satagit, mihi quoque prospicere ac petitionibus meis benigne, clementer, ac Paternae annuere non gravetur.

1°. Ut Sanctitas Vestra me in numerum Christi fidelium, ac Sanctae Matris Ecclesiae Catholicae gremium recipiat: ab omnibus censuris, ac poenis ecclesiasticis absolvat: ac demum sanctam, Paternam et Apostolicam benedictionem impertiat.

2°. Ut autoritate Pontificia, et Apostolica me in gradu et ordine Episcopali confirmet, Gratiis, Privilegiis, et Facultatibus ornet et munit, quibus reliqui per orbem episcopi in gratia et Unione fidei Romano-Catholicae ornat, ac muniti sunt. Praesertim vero Benedicendi, Consecrandi, Ordines etiam sacros fidelibus curae meae commissis, aut committendis conferendi; ac Missas, ad quoscumque Christi fideles me devenire contigerit, in eorum ecclesiis publice,

voiu fi ajungând, public în bisericile lor, (chiar și în ritul latin și latinește dacă și când voiu fi potrivit la aceasta).

3. Să binevoiască Sanctitatea Voastră a împodobi biserica mea cu câteva moaște sfinte de cări este complect lipsită, precum și cu indulgințe plene la vreo sărbătoare sau sărbători, pentru mai marea mângăiere sufletească a credincioșilor mei. Iar clerului și poporului a-i trimite oarecari mici cadouri, îndeosebi câteva cruciulițe cu indulgință plenară pentru morți, când îi vor fi vizitat preoții ducând cu sine vreo asemenea cruce.

4. Ca Sanctitatea Voastră, împreună cu Eminentisimii Cardinali ai Sfintei Biserici Romane, văzând sărăcia mea, să binevoiască părințește a întinde bisericii și mănăstirii mele vreun ajutor bănesc, din care să pot prevedea și împodobi biserica și altarele cu mobila trebuincioasă, iar mănăstirea s'o pot repara spre a-mi servi mie și călugărilor mei de reședință; și, în sfârșit, să mă pot întoarce la îngrijirea oișelor mele. Căci sunt atât de sărac și lipsit de mijloace, încât abia am putut veni și până la mormintele Sfinților Apostoli și la picioarele și ascultarea Sanctității Voastre. Iar aici, pentru întreținerea mea și a unui servitor ce l-am adus cu mine, nu am altceva decât ceea ce mi-a rânduit lunar Sanctitatea Voastră din părințească milă. Și fiindcă afară de cea sârbească, nu vorbesc nici limba italiană nici cea latină și nici vreo altă limbă, am fost nevoit să-mi angajez un preot sârb care petrece în acest Sfânt Oraș, dar sărac și lipsit, atât să-mi fie mie interpret, cât și pentru podoaba stării mele de episcop, ca să nu fiu silit, spre ocara ace-

(etiam ritu Latino, ac Latine, si, et quando idoneus fuero) libere ac licite celebrandi.

3°. Ut Sanctitas Vestra velit Ecclesiam meam aliquibus sacris Reliquiis condecorare, quibus penitus caret, ac etiam indulgentiis plenariis, pro aliquo, vel aliquibus festis pro maiore fidelium spirituali solatio. Clero vero et Populo aliqua spiritualia munuscula mittere, praesertim vero aliquot Crucifixulos cum indulgentia plenaria pro moribundis, quando sacerdos illos accesserint, ac secum crucifixum detulerint.

4°. Ut Sanctitas Vestra, una cum Eminentissimis S. R. E. Cardinalibus, visa paupertate mea, Ecclesiae et Monasterij meo aliquod subsidium pecuniarium suppeditare Paterne dignetur, quo Ecclesiam, Altaria, et sacram suppellectilem procurare, et exornare; Monasterium quoque pro mea, ac meorum Calugerrorum residentia reparare possem; ac denique ad curam mearum ovicularum redire valerem. Sum etenim adeo pauper, ac medijs destitutus, ut vix ad sacra Lumina ac Sanctitatis Vestrae pedes, et obedientiam venire potuerim. Hic vero pro mea, ac unius famuli, quem mecum adduxi, subsistentia, aliud non habeo nisi partem, quam Sanctitas Vestra per mensem Paterna charitate assignavit. Cum autem praeter Illyricum idioma, neque Italicum, neque Latinum, aut aliud calleam necesse habui, ut unum sacerdotem Illyricum in hac Alma Urbe subsistentem, pauperem tamen et egenum, conducerem, tum pro meo interprete, tum pro decore status Episcopalis, ne cum derisu eiusdem status, solus ac

stei stări, a umbla singur și pe jos în oraș. Nu știu însă de loc cum o să-i retribuesc osteneala și serviciile (căci orice muncă e vrednică de răsplată), căci după cum am spus, eu însumi sunt sărac și lipsit de mijloace, dacă nu mă va ajuta cumva părințește și din această parte Sfinția Voastră.

5. Ca Sanctitatea Voastră, potrivit milei și îndurării sale, deși nevrednic de un așa mare dar, să binevoiască a mă recomanda prin scrisori pontificale Majestăților Lor Sacre imperiale și regale din Viena Austriei, Eminentisimului Cardinal al Sfintei Biserici Romane Colonitz, Ilustrisimului și Reverendisimului Domn Nunțiu Apostolic și prealuminatului principe Eugen al Sabaudiei, ca prin ajutorul și ocrotirea lor să mă pot folosi și bucura liniștit, în pace și neconturbat, de harurile, privilegiile și imunitățile Sanctității Voastre și a Sfintei Maice Biserici, fără nici o conturbare sau prigonire (mai ales din partea arhiepiscopului, episcopilor, a clerului și a poporului schismaticilor), spre mai marea mărire a lui Dumnezeu, spre slava Sfintei Maicii Biserici Catolice și spre mântuirea sufletelor.

Acestea sunt, Preafericite Părinte, ce-am avut de expus, prin peană streină, necunoscând eu limba, luării aminte și îngrijirii prea înțelepte și părințești a Sanctității Voastre. Căroră, dacă Sanctitatea Voastră, potrivit bunătății părințești, cu care obișnuiește a veni de urgență în ajutorul și mângăierea celor săraci cari aleargă la Dânsa, le va da ascultare, după cum nădăjduesc, după încetarea acestor călduri de vară, nu că voiu grăbi dar voiu alerga la Bise-

pedes, per Urbem incedere cogar. Sed etiam quo eius fatigio ac obsequiis satisfaciam, (cum omnis labor suam mercedem promereat) penitus ignoro: cum, ut dixi, ipse pauper sim, et mediis destitutus, nisi etiam hac in parte Sanctitas Vestra me Paterne adiuverit.

5°. Ut Sanctitas Vestra pro Paterna Sua charitate, et clementia me, licet tanto favore immeritum, per suas Pontificias Litteras Viennae Austriae Sacris Caesareis Regiisque Maiestatibus, Eminentissimo S. R. E. Cardinali a Colonich, Ill. mo ac Rev. mo Domino Nuntio Apostolico, ac serenissimo Eugenio Sabaudiae Principi recommendare dignetur; ut eorum auxiliis et Patrocinio Sanctitatis Vestrae, ac Sanctae Matris Ecclesiae Gratiis, et Privilegiis, ac immunitatibus absque ulla perturbatione, aut persecutione (praesertim Archiepiscopi, Episcoporum, Cleri et Populi schismaticorum) ad Dei Maiorem Gloriam, exaltationem Sanctae Matris Ecclesiae Catholicae, et salutem animarum, quiete, pacifice, ac imperturbate frui et gaudere liceat.

Haec sunt, Beatissime Pater, quae alieno calamo, cum ipse Lingua sim ignarus, sapientissimae, ac Paternae Sanctitatis Vestrae considerationi, ac Providentiae exponenda habui. Quibus si Sanctitas Vestra pro Paterno suo affectu, quo miseris ad se confugentibus solatio et auxilio praesto esse solet, benigne annuerit, uti facturum confido: sine mora, cessantibus hisce estivis caloribus, non tam properabo, quam volabo ad Ecclesiam, Clerum, et Populum mihi conceditum, ut quoad vixero illius saluti, et reductioni ad Sanctae Matris Ecclesiae

rica, clerul și poporul încredințat mie, ca să mă cheltuesc și să mă supracheltuesc cât voiu trăi pentru mântuirea și readucerea lui Iâ sânul Sfintei Maice Biserici Catholice, chiar dacă va trebui să-mi dau sângele și vieața. Ce am văzut, ce am auzit, ce am simțit în această sfântă și venerabilă Cetate, voiu vesti celor ce nu cred, slujbele și podoabele bisericilor, evlavia poporului, cinstirea lui Dumnezeu și a Sfinților, ce nu le pot privi fără a vărsa lacrimi; macar de-ar fi putut fi împreună cu mine privitor și admirator în-treg poporul! Blândețea, bunătaea, dragostea cu care primește, încurajează și ajută Sfânta Maică Biserică și supremul ei Păstor pe toți ceice uniți fiind în credință cu ea, vin la dânsul. De aceea n'am îndrăsnit a făgădui neadevăruri spunând că ochii tuturor se vor întoarce spre mine ca spre o oglindă și ce e mai mult, vor veni la unitatea credinței. — Iar dacă nu mi se vor împlini aceste dorinți ale mele, nu voiu ști cu ce obraz și în ce fel să mă întorc la ai mei cari știu prea bine că am venit la Roma și am cerut sprijinul Sfântului Scaun, așteptând ei acum cu viclenie, și curiositate reușita și întoarcerea mea; mai ales ceialalți nouă episcopi schismatici: m'aș face într'adevăr de povestea tuturor, iar ei s'ar întări în blestemata lor schismă în contra sfintei Maice Biserici, ceea ce Dumnezeu ferească, ci mai de grab să se întoarcă și să fie în unirea sfintei credințe un staul al tuturor și un păstor.

Și ca să nu par a mă îngriji numai de mine și de câțiva pușini ai mei, voiu expune pe scurt ceea ce privește venirea poporului sârbesc în Ungaria unde petrece acum și felul cum ar putea fi

Catholicae Gremium me impendam, ac superimpendam, licet sanguinem et vitam profundere deberem. Quae viderim, quae audiverim, quae in hac Alma Urbe expertus fuerim, incredulis depredicabo, ecclesiarum cultus et decorem, populi devotionem, Sanctorum Dei que venerationem, quae sine lachrymis spectare nequeo; atque utinam totus populus una mecum spectator et admirator esset! Affabilitatem, benignitatem, charitatem, quam sancta Mater Ecclesia, et eius Supremus Pastor ad se in Unione fidei confugientes recipiat, foveat, adiuvet. Unde me vana promittere ausim (?) in me velut in speculum, omnium oculos convertendos, et quod caput est, ad unioem fidei concursuros. Quod si vero hic votorum meorum minime compos fierem, certe haud scirem, qua fronte, quove modo ad meos redire deberem, qui optime noverunt meum ad Urbem adventum et ad Sanctam Sedem recursum, quique solertes, ac curiose meum succesum et redditum expectant; praesertim reliqui novem Episcopi schismatici: fierem sane fabula omnium, et ipsi in suo detestabili schismate contra sanctam Matrem Ecclesiam confirmarentur, quod Superi avertant, sed potius convertantur, et fiat omnium in unione sanctae Fidei unum ovile et unus Pastor.

Ne vero mihi soli ac paucis meis providere tantum videar; quae populi Rasciani in Hungariam degentis adventum, quae modum ad Fidei Unionem illum reducendi concernunt, paucis exponam. Proximis igitur retrolapsis annis dum victoriosus christianorum miles sub caesareis aquilis Orientis Tyrannum Turcam ultra Dravum, Savum, ac Tibiscum profligasset, tum expugnato Belgrado, Wi-

readus la unitatea credinței. Înainte cu câțiva puțini ani trecuți abia, când biruitorul soldat al creștinilor sub oblăduirea vulturilor împărătești a alungat pe turc, tiranul orientului, peste Drava, Sava și Tisa și cucerind Belgradul, Vidinul, Nișul și alte orașe și cetăți întărite, a lăsat apostolicul regat al Ungariei în lung și 'nalt peste Sârbia și Bulgaria, este de necrezut de spus cu câtă bucurie și veselie s'a văzut pe sine liberat de jugul tiraniei poporul sârbesc locuitor în acele regiuni și se aduna sub steagul creștin, pentruca să alunge pe Turci nu numai din propriile lor hotare, dar și din Europa și din întreaga Europă; și a rămas statornic în propusul său, chiar cu vărsarea sângelui și a vieții, cum le a fost îngăduit. Dar nu multă vreme le-a fost îngăduit. (Cel vinovat va răspunde înaintea lui Dumnezeu). Căci pierzând Belgradul, și Sârbia și Bulgaria, precum și celelalte regiuni de peste Sava au fost pierdute. Deci poporul sârbesc mai ales din Sârbia, și din Bulgaria, și din statele învecinate, ca să nu trebuiască să sufere pedeapsa sub tirania turcească, trecând peste Sava, Drava și Tisa, a venit în Ungaria sub stăpânirea și ocrotirea preablândului împărat, și încă în număr așa de mare, încât din sânul acestei nații în puține zile s'a putut aduna cu ușurință o armată de rășboinici de patruzeci și mai bine de mii de bărbați: de unde se poate deduce cât de mare e mulțimea acestui popor, care părăsindu-și vetrele părințești și averile strămoșești, ocupă și biruiește pretutindeni în satele, satelele și orașele de pe malurile Savei, Dravei, Tisei și ale Dunării, amestecat fiind cu catolici, luterani și calvini.

dino, Nissa, alisque praesidiis et arcibus, ultra Serviam et Bulgariam longe lateque Apostolicum Hungariae Regnum dilatasset; incredibile dictu [est, quo gaudio, qua letitia populus Rascianus eas regiones incolens se a tyrannico iugo liberum exultabat, concurrebatque sub christiano vexillo, ut Turcam non solum e suis confinibus, verum etiam Constantinopoli, ac tota Europa profligaret; perstitique constans in suo proposito, etiam cum sanguinis et vitae profusione, quod licuit. At non diu licuit (Auctor Deo respondebit): Amisso enim Belgrado Servia pariter et Bulgaria, ac reliqua ultra Savum regiones amissae sunt. Populus ergo Rascianus ex Servia maxime, et Bulgaria, ac adiacentibus statibus, ne sub turcica tyrannide poenas luere deberet, traiecto Savo, Dravo, ac Tibisco in Hungariam sub Clementissimi Caesaris Dominium, et Patrocinium se transtulit, et quidem adeo copiosus, ut intra paucos dies armatorum huius bellicosae nationis virorum quadraginta et amplius millia facile congregari possint: unde quanta huius populi sit multitudo, arguere licet; qui relictis patriis sedibus et bonis avitis, pagos, villas et oppida littorum Savi Dravi, Tibisci ac Danubii Catholicis, Lutheranis ac Calvinisticis permixtus longe lateque occupat et incolit.

Habet hic populus suos Pastores, lupos melius dixerim et caecos caecis ductum praebentes, Archiepiscopum unum (qui etiam Patriarchae nomen indubite sibi arrogat residetque supra Budam in oppido Sancti Andreae), Episcopos novem varia per oppida et pagos divisos, Calugeros seu Religiosos Basilianos

Are poporul acesta păstorii săi, mai bine zis însă lupi cari orbi fiind conduc pe orbi, un arhiepiscop (care pe nedreptul își ia și numele de patriarh și își are reședința de-asupra Budei în orașelul Sf. Andrei), nouă episcopi răslețiți prin diferite orașe și sate, călugări sau monahi basiliani și alții mulți din cler, cari toți au venit în Ungaria împreună cu poporul sârbesc. Dar cei mai mulți, dacă nu toți, sunt așa de primitivi, încât ce cred, ce e de crezut și ce trebuie să învețe și pe alții abia de știu și ei. Incât poți găsi foarte mulți în poporul acesta sârbesc cari au împlinit cincizeci sau șasezeci de ani, fără să se fi spovedit vreodată sau să se fi macar împărțășit; iar celor cari după vreo cădere aleargă la această scândură mântuitoare, indiscreții și neciopliții păstori sufletești le dau pocăințe foarte grele, nu odată oprindu-i și alungându-i dela sfânta împărțășanie câte pe douăzeci și mai mulți ani, nu fără sminteală și vătămarea sigilului sacramental

În această vreme, după alungarea tiraului Orientului din apostolicul regat al Ungariei, s'au deschis școli publi e de-ale Părinților Societății lui Isus, mai ales în Buda, Agria și Cinci-biserici (Pécs), la cari împreună cu tinerimea ungarică a alergat și cea sârbească, cu nădejdea că împreună cu învățătura vor învăța și evlavia și dogmele credinței catolice urmând să le răspândească apoi după câțiva ani și printre popoarele națiunii lor.

Și ca între timp poporul sârbesc să nu rămână în schisma sa și să-și piardă mântuirea sufletească, ci mai vârtos și mai de grabă să se unească cu Sfânta Biserică Romană și să recunoască o turmă

et alios de clero copiosos qui omnes cum Rasciano populo in Hungariam se transtulerunt. At plerique si non omnes adeo rudes sunt, ut quid credant, quidve credendum sit, aut quid alios doceant, vix ipsi sciunt. Unde complures ex Rasciano populo reperire est qui quinquagesimum, aut sexagesimum annum expleverunt, nunquam tamen sacrum poenitentiae tribunal, minus divinum Eucharistiae epulum exceperunt: vel ex eo etiam hanc sacram post naufragium tabulam refugientes, quod ab indiscretis, ac rudibus animarum curatoribus etiam pro levioribus noxis gravissima poenitentia ipsis iniungantur; ac non raro ad viginti et plures annos illos ab accessu communionis, non absque scandalo, et sigilli confessionis violatione, arceant ac repellant.

Sub hoc eodem tempore expulso ex apostolico Hungariae Regno Orientis Tyranno, scholae publicae Patrum Societatis Iesu, praesertim Buda, Agria et Quinque ecclesiis, sunt reseratae, ad quas cum hungarica etiam Rascina juvenus confluit ea spe, ut cum litteris etiam pietatem, ac verae Catholicae Fidei dogmata perdiscat post annos aliquot suae nationis populis disseminanda.

At ne interea modernus populus Rascinus suo in schismate perseveret, ac aeternam animae iacturam patiatur, sed potius ac citius sanctae Romanae Ecclesiae uniatur, unumque ovile ac unum Pastorem agnoscat: optimum fore ludicarem, si Sanctitas Vestra Archiepiscopum, ac eiusdem episcopos et Vicarios per litteras amore ac benignitate plenas invitaret; ut sicut sub uno Rege, ita

și un păstor, aș crede de foarte bine dacă Sanctitatea Voastră ar invita pe arhiepiscop și pe episcopii lui și pe vicari prin scrisori pline de dragoste și bunătate ca precum sub un rege așa și sub un păstor suprem bisericesc și păstor să convețuiască cu celelalte popoare în mai mare pace și înțelegere, făgăduindu-le bunăvoință și menținere în demnitățile lor bisericești și a imunităților eclesiastice, întrebuițarea ritului grecesc (fără acelea cari se împotrivesc credinței catolice) și alte lucruri potrivite stărei lor; pentruca să nu fie spre ocara și batjocura poporului, ci mai deosebi spre dragoste și cinste. Și cu acele scrisori să trimită la ei vreo persoană eclesiastică chibzuită și blândă, care să cunoască limba sârbească, care atât deosebit cu unul fiecare, cât și public împreună cu toți să trateze o chestiune atât de mare cum este mântuirea veșnică a sufletelor unui popor atât de numeros, și cu autoritatea Sfântului Scaun să poată încheia și isprăvi.

Cât am pătut aduna și afla din petrecerea de mai mulți ani în societatea acelor episcopi, ei nu ar fi streini de a-și pleca capul Capului suprem al Bisericii și Vicarului lui Hristos pe pământ, numai, după cum am spus, să fie cum se cade invitați și atrași. Câștigându-i și readucându-i odată pe aceștia, clerul, călugării și poporul celalalt ușor vor fi de câștigat. Căci fiind aceștia aproape toți inculți și atârând prin urmare în întregime de gura arhiepiscopului, și a episcopilor lor, vorba și învățătura acestora o primesc, o îmbrățișează și o urmează ca niște prorocii ale adevărului etern; tot ce vor primi și învăța episcopii uniți, vor primi și vor

sub uno Summo Ecclesiae Pastore et Capite cum reliquis populis maiore cum pace et concordia viverent eisdem promittendo Suam Clementiam, manutentionem in dignitate Pastoralis, Immunitates ecclesiasticas, usum ritus Graeci (demptis iis, in quibus Fidei Catholicae contradicunt) aliaque statui illorum competentia; ne scilicet populo risui et ludibrio fierent, sed potius amori ac venerationi.

Vel certe ad eosdem personam aliquam ecclesiasticam, linguae Rascianae peritam, maturam, et affabilem cum iisdem litteris ablegaret, ut coram tum seorsim cum singulis, tum publice cum omnibus de re tanti momenti, quanti est animarum tam copiosi populi eterna salus, agere valeat; atque autoritate Sanctae Sedis concludere et terminare.

Quantum enim ex familiari plurium annorum consuetudine ab iisdem Episcopis colligere, ac discere potui, haud aegre sua Capita Summo Ecclesiae Capiti et Christi in terris Vicario submitterent, modo, ut dixi, debite inventur, et alliciantur. His vero habitis, et reductis, clerum, calugeros ac reliquum populum facili labore habituri. Cum enim hi pene omnes rudes sint, ac proinde toti ab Archiepiscopi, et Episcoporum suorum ore pendaent, horum vocem ac doctrinam velut aeternae veritatis oracula excipiant, amplectantur ac sequantur; quidquid uniti episcopi amplexi fuerint ac docuerint, amplectentur et sequenturi. Vi (?) proinde humana via suavior, celerior ac efficacior tantum talemque populum reuocendi modus non apparet. Hoc eodem modo annis proximis actum est in Si-

urma și ei. O altă modalitate mai blândă, mai grabnică și mai eficace, de-a readuce pe cale omenească un așa mare și un astfel de popor nu văd. În acest fel s'a procedat acum în acești ani în Sicilia provinciei Transilvanice, unde, după ce prin zelul și munca Părinților Societății lui Isus cari petrec acolo au fost readuși la Sfânta Unire Romano-Catolică episcopii, vicarii și căpeteniile bisericesti ale Siculiei, clerul și poporul, mai bine de două sute de mii de oameni, au urmat pe aceia. Atât de însemnat este a câștiga capetele, ca să poți avea apoi și mădulările.

Acestea sunt, Preafericite Părinte, ce am avut de propus Sanctității Voastre pentru binele sufletesc al poporului sârbesc din Ungaria și spre înălțarea și creșterea Sfintei Maicii Biserici. Rămâne ca Sfinția Voastră, potrivit grijii și îngrijirii păstorești, să urmeze ce i-se va părea înaintea lui Dumnezeu mai potrivit. Să trăiască Sfinția Voastră pe care Dumnezeu să-l mântuiască și să-l păzească întru mulți ani! — Dat în Roma, în ziua de 13 Iulie, anul Mântuirii 1699.

Al Sfinției Voastre

cel mai smerit și mai supus
serv și fiu în Hristos

Efrem Banyanin,
episcop unit al Sârbilor.

(S. C. De Propaganda Fide
Scritture originali, vol. 534, fol. 62—65).

ALOISIE L. TĂUTU

culi Transilvaniae Provinciae, ubi postquam zelo ac labore Patrum Societatis Iesu ibi degentium Episcopi, Vicarii ac primarii ecclesiastici Siculiae ad sanctam Romano-Catholicam Unionem reducti sunt clerus totus ac populus, qui ducenta hominum millia facile excedit, eosdem est secutus. Tanti est lucrati capita, ut membra reliqua habeantur.

Haec sunt, Beatissime Pater, quae pro bono animarum populi Rasciani in Hungaria degentis, ac pro exaltatione et incremento sanctae Matris Ecclesiae Sanctitati Vestrae proponenda habui. Reliquum est, ut Sanctitas Vestra, pro pastoralis cura et sollicitudine ea concludat, quae in oculis Dei magis expedire videbuntur. Vivat Sanctitas Vestra, quam Deus in annos plurimos salvum faciat et incolumem servet. Datum Romae die 13 Iulii, Anno Salutis 1699.

Sanctitatis Vestrae

Humillimus ac obedientissimus servus et
filius in Christo

EFREM BANYANIN
Unitus Episcopus Rascianorum

HRISTOS ORI VARAVA?

Trăim vremuri de apostazie. Glasul răsvrățiților parabolei evanghelice: „Nu voim pe acesta să împărăiască peste noi“ (Lc. 19, 14) s'aude tot mai des. Și de unde până aci nepăsarea, ori chiar dușmănia față de Hristos, era tristul apanaj al câtorva rătăciți cu mintea și cu firea, astăzi ni-e dat să ne trezim într'un imens Viflaim, care nu are loc de sălășluire pe seama Fiului Omului (Lc, 2, 7). Când nu e cazul să retrăim cumplita Vinere a Patimilor, cu gloate răcnind sălbatic: Răstignește-l, răstignește-l!

Aici ne-a adus ciurma care, în zilele noastre, grasează în chip îngrozitor: *laicismsul*. Trei idei a vrut și a isbutit să infiltreze, în nenumărate capete, această nelegiuire savant și frumos ticluită: că religia e o afacere de ordin pur privat, de care puterea publică n'are la ce să se ocupe; că dacă-i să îmbrățișezi o religie, apoi puțin impoartă pe care vei adopta-o; că, peste tot, realitățile supra-naturale sunt a se socoti ca neavenite ¹⁾. Așa s'a ajuns să-l vedem pe Hristos scos din familie, școală, uzină, redacție, atelier, diplomație, teatru, — de pretutindenea.

Puhoiul acesta de răutate ce amenință să devină atotcutropitor, Sf. Părinte a înțeles să-l preîntâmpine rânduind prin enciclica *Quas primas* (11. 12. 25) *sărbătoarea Impăratului Hristos*, care în biserica Apusului se și ține în Duminica din urmă a lunii Octomvrie din fiecare an. *Scopul praznicului* din chestie: revenirea la preaiubitul Mântuitor al omenirii. S'a recurs la acest mijloc, și nu la slova documentelor pontificale, pentrucă (așa lămurește Vicarul Domnului) „documentele ajung, de obicei, în mâinile unui număr prea mic de bărbați învățați; sărbătorile însă ating și învață pe toți credincioșii. Documentele scrise vorbesc numai o singură dată; sărbătorile bisericesti dimpotrivă vorbesc an de an și deapaură. Documentele grăiesc îndeosebi minții; sărbătorile însă cuprind în mod binefăcător nu numai mintea, ci și inima și sufletul“. Cu un cuvânt: cuprind omul în întregime²⁾.

¹⁾ R. PLUS S. 1.: *La Fête du Christ-Roi* (Vezi: P. Croizier. L'actualité en tracts. Ed. „Spes“, 36—72).

²⁾ Cf. *Enciclica „Quas primas“*, în trad. românească a „Farului Nou“ dela București, 1936, pag. 20—21.

Mișcarea ce a dus la rânduirea sărbătorii Împăratului-Hristos e mai veche. Deja card. *Sarto* (devenit mai târziu Piu X) încă pe vremea lui Leo XIII înaintase Scaunului Roman o petiție în acest sens. Nu i-s'a dat însă urmare, așa fiind regula Romei papale: să nu se facă nimica în grabă. Deși însuși *Leo XIII*, acel „Lumen de coelo“, avea dragă idea împărăției lui Hristos, despre care (împărăție) precizează, în enciclica *Annum Sanctum* din 25. 5. 1899, că „se întinde nu numai asupra neamurilor catolice, sau asupra acelor cari, în urma botezului, aparțin de drept Bisericii lui Hristos, cu toate că s'a u îndepărtat de ea pentru păneri greșite, sau schisma îi desparte de dragostea creștină, ci ea cuprinde chiar și pe toți aceia cari sunt încă lipsiți de credința creștină, în așa fel, încât întreg neamul omenesc se găsește cu adevărat sub domnia lui Isus Hristos“.

Temeiurile adorării lui Hristos sub ipostaza de împărat se cuprind limpede în *Cărțile Sfinte* ale Vechiului și Noului Testament. Psalmistul îl proslăvește ca pe cel ce are neamurile drept moștenire a sa dela Ziditorul însuși, stăpânind prin veacuri, cu înțelepciune și putere ca nimeni altul, dela margini până la margini ¹⁾. Isايا vede cu închipulrea Pruncul-Dumnezeul ce va ședea pe scaunul lui David și tresaltă de bucurie ²⁾. Ieremia e mângăiat și el de odrasla dreaptă a lui David ce va face judecată pe pământ ³⁾. Iar Daniil se închină, cu duhul, Fiului Omului, căruia cel Vechiu de zile îi dă împărăție veșnică ⁴⁾. Și nu întâlnim, oare, la Mântuitorul însuși aceeași conștiință

¹⁾ *Ps.* 2, 5—7: Iar eu sunt pus împărat de dânsul peste Sion... Domnul au zis către mine: Fiul meu ești tu; eu astăzi te-am născut, Cere dela mine, și voi u da ție neamurile moștenirea ta și biruința ta marginile pământului. Paște-vei pe dânsii cu tolag de fier; ca vasele olarului vei sdrobi pe dânsli. — *Ps.* 71, 5—11: Și va rămânea cu soarele... Răsări-va în zilele lui dreptatea și mulțimea păcii... Și va domni dela mare până la mare, și dela râuri până la marginile lunei... Și se vor închina lui toate împărățiile pământului; toate neamurile vor sluji lui.

²⁾ *Is.* 9, 6—7: Prunc s'a născut nouă, fiul, și s'a dat nouă, căruia stăpânire s'a făcut peste umărul lui, și se cheamă numele lui inger de mare sfat; sfetnic micunat; Dumnezeu tare, biruitor; Domn păcli; părinte veacului ce va să fie... Și mare va fi stăpânirea lui, și păcii lui nu va fi hotar. Pe scaunul lui David și intru împărăția lui va ședea, ca să o îndrepteze și să apere cu judecată și cu dreptate, de acum și până în veac..

³⁾ *Ier.* 23, 5: Iată vin zile, zice Domnul. Și voi u ridica lui David odraslă dreaptă și va împărăți împărat, și va înțelege, și va face judecată și dreptate pe pământ.

⁴⁾ *Dan.* 7, 13—14.: Văzut-am intru vedenia nopții, și iată cu norii cerului, ca un fiu omenesc venea, și până la Cel vechiu de zile a sosit, și înaintea lui s'a adus. Și i-a dat lui stăpânirea, cinstea și împărăția, și toate popoarele și neamurile și limbile lui vor sluji, și stăpânirea lui stăpânire veșnică, care nu va trece și împărăția lui nu se va strica... Și toate stăpânirile vor sluji și vor asculta de el.

a suveranității absolute, în cuvântul: „Datu-mi-s'a mie toată puterea în cer și pe pământ?” (Mt. 28, 18; Lc. 10, 22). Nu-i Răscumpărătorul acela care spune apostolilor săi: „Mă chemați învățătorul și Domnul, și bine ziceți; că sunt?” (Io. 13, 13). Nu ne lasă Jertfitul de pe Golgota să-l întvedem la capătul veacurilor, împărțind dreptate la judecata de obște, în slavă împărătească: „Atunci va zice împăratul...?” (Mt. 25, 31—45). Nicăiri însă nu-i exprimat mai limpede acest adevăr ca în răspunsul ce-l dă dumnezeescul Pârît lui Pilat judecătorul, care-l întreabă cu precizie romană-judiciară: Au împărat ești tu? ca să capete lămurirea categorică: Tu zici. (Io. 18, 37; Lc. 23, 3). Ceeace echivalează cu: Da. Așa este. Eu sunt împărat.

Pe această linie ideologică se află și *Biserica*, în ale cărei rugăciuni și efonise tot mereu se aduc laude ori se cere mila celui prezintat ca *Impăratul mării*, *Impăratul păcii*, și Mântuitorul sufletelor noastre, îndreptându-ni-se luarea aminte și spre această lature de neasemuită strălucire a personalității Omului-Dumnezeu. Mireasa Domnului a înțeles în toată vremea mai bine ca oricine că Răstignitul, deși Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, și ca atare Stăpân a toată zidirea, totuși întromenindu-se și pătimind pentru om, făptura Sa, și-a câștigat drepturi suverane asupra lui prin faptul că l'a răscumpărat cu prețul mare al sângelui Său (1 Cor. 6, 20; Fapte, 20, 28). Scrisoarea de pe Cruce: „Isus Nazarineanul, Impăratul Jidovilor“ vestește, dela înălțimea Calvarului, lumii întregi adevărul împărăției lui Hristos. Și nu a fost fără adânc și dumnezeesc tâlc ticluirea acelei inscripții în limbile: ebraică, elină și latină. „Scrie Pilate — exclamă episcopul francez *Pie*, într'un panegiric al Sf. Emilian — scrie cuvintele pe cari Dumnezeu ți-le dictează și a căror taină tu n'o înțelegi. Să fie irevocabile ordinele tale, pentru că ele sunt menite să execute o hotărîre imutabilă a celui Atotputernic! Să fie promulgată împărăția lui Isus Hristos în limba ebraică: limba poporului ales al lui Dumnezeu; în limba elină: limba învățaților și a filosofilor; și în limba latină, care-i limba imperiului mondial, limba biruitorilor și a politicianilor. Apropiati-vă Evreilor, moștenitorii făgăduințelor, și voi Greclor, măestrii artelor și voi Romanilor, stăpânitorii pământului; veniți și cetiți această admirabilă inscripție, și plecați-vă genunchii în fața Impăratului vostru!”

Drept că împărăția lui Hristos nu e din lumea aceasta (Io. 18, 36). Dar e drept și aceea că Cel întâiu născut din morți e „Stăpânul împăraților pământului“ (Apoc. 1, 5), El singur având scris peste haina și coapsa sa: „Impăratul împăraților și Domnul domnilor“ (Apoc. 19, 16) și Lui singur filndu-i dat „nume care este peste tot numele, ca întru numele lui tot genunchiul să se plece: al celor cerești și al celor pământești și al celor de desupt, și toată limba să mărtu-

risească, că Domn este Isus Hristos întru slava lui Dumnezeu Tatăl". (Fil. 2, 9—11). Ceeace înseamnă că deși împărăția lui Hristos nu se reazemă pe oștiri și arme ucigătoare; deși nu tinde să se înstăpânească pe cetăți, mări, țări și comori pământești, totuși e o realitate care îmbrățișează deopotrivă ceriul și pământul în întregime, și în cadrele căreia pretutindenea să fac străduințe să fie intronat, în măsura posibilităților felurite după fe'uritele împrejurări ale existenței, idealul simțirii, gândirii și acțiunii amăsurat pildei lui Hristos, prin Hristos și pentru Hristos. — Asta chiar în interesul stăpânirilor vemelnice, a împărățiilor pământești, și a mulțimilor ca și a singuraticilor, ce le alcătuiesc.

Baremi de s'ar înțelege odată ce binecuvântare cerească e pentru un neam și pentru o țară supușenia sub schiptrul lui Hristos! Intr'o asemenea atmosferă cei sus puși ar fi drepți, cei de jos ar fi respectuoși, pacea și armonia sălășluindu-se între ei și avându-se astfel chezășia propășirii reale, solide. „Când principii și magistrații aleși în mod legal vor fi convinși că ei nu poruncesc atât în temelul dreptului lor propriu, ci mai mult din îputernicirea și în locul Regelui din Ceruri, atunci (cum scrie Sf. Părinte dela Roma) pricepe oricine ușor, ce întrebuițare sfântă și înțeleaptă vor face ei de autoritatea primită, și ce mare interes vor avea de binele obștesc, și cât respect față de demnitatea supușilor lor, atât la stabilirea cât și la aplicarea legilor. Și dacă în acest fel se îndepărtează orice motiv de răsvrătire, atunci vor înflori în curând ordinea și liniștea, și se vor întări tot mai mult. Când cetățeanul va întâlni în persoana principilor, sau a celorlalți cărmuitori de state, oameni de aceeaș teapă cu el, sau — dintr'un oareșicare motiv — nevrednici, ori chiar vrednici de dojană, nici atunci nu se va sustrage poruncii lor, dacă va vedea în ei chipul și autoritatea lui Hristos, a Omului-Dumnezeu. Deasemenea, în privința bunei înțelegeri și a păcii, este lucru vădit că oamenii sunt cu atât mai conștienți și mai mândri de solidaritatea ce-i unește, cu cât este mai mare țara lor, și cu cât mai mulți oameni cuprinde. Dar deoparte această conștiință îndepărtează și risipește neînțelegerile, de altă parte potolește și micșorează înăsprirea conflictelor“ 1).

1) Cf. Cf. enciclica *Quas primas* (în trad. „Farului Nou“, pag. 18—19). — Tot acolo (pag. 19—20), după afirmația: „Intr'adevăr, de câtă fericire nu ne-am putea bucura, dacă fiecare om în parte, fiecare familie și fiecare Stat s'ar lăsa condus de Hristos!“, se reproduc din enciclica „Annum Sanctum“ a lui *Leon XIII*, observațiile luminoase: „Atunci, în sfârșit, s'ar putea tămădui atâtea răni; atunci orice drept și-ar recăștiga vigoarea sa dela început; atunci s'ar revărsa din nou bucuriile păcii, și ar cădea din mâinile celor înverșunați săbiile și armele când toți ar primi de bună voie Impărăția și Domnia lui Hristos; când ar voi să l-se supună Lui, și fiecare limbă ar vesti că Domnul nostru este Isus Hristos în slava Tatălui“.

Omenimea e la o cotitură istorică. Întrebarea e, pe cine își va alege de cârmuitor: pe Hristos ori pe Varava? Pentru că un lucru e sigur: trebuie să aleagă. Și, din nefericire, toate semnele arată că lumea se orientează în spre tabăra lui Varava. Spre a ei ruină. Cum a dovedit-o și catastrofalul războiu mondial prin care a trecut și privitor la care genialul card. *Mercier*, în pastorală sa din 1918, spunea, punând degetul pe rană: „Principala crimă, pe care lumea o ispășește în acest moment, e apostazia oficială a statelor“. Unde s'a ajuns în urma răcelii creată de propaganda laicistă față de tot ce-i doctrină și morală creștină, — fărădelege ce nu se putea, și nu se va putea nici în viitor, să rămână nepedepsită de Stăpânul a toate. „Această indiferență religioasă ce pune pe picior de egalitate religia divină cu religia de invenție umană, pentru a le învălui pe toate în acelaș scepticism — cuvântul este al aceluiaș cardinal belgian — e o blasfemie care, mai mult chiar și decât păcatele singuraticilor și a familiilor, atrage asupra societății pedeapsa lui Dumnezeu“.

De această pedeapsă vrea Biserica să ferească pe viitor omenimea, rânduind *sărbătoarea lui Hristos-Impăratul*, prin ceace, dată fiind legătura dintre mădulare și Capul Hristos, se reliefează în cel mai pregnant chip că noi nu suntem numai indivizi omenești, ci suntem și personaje îndumnezeite; că trăim efectiv într'o și dintr'o atmosferă imbibată de supranatural, și că izvorul întregii noastre vieți de chivote vii ale dumnezeirii, de fii ai Părintelui ceresc și de frați ai Fiului Mariei, e Dumnezeu-Om Isus Hristos. Piedeci în calea realizării gândului Bisericii sunt multe. În părțile unde stăpânește păgânismul, lipsa de mijloace materiale necesare e un obstacol enorm. În țările creștinate, e bine știut că, de veacuri, cârmuirile vremelnice prigonesc când pe ascuns, când pe față, învățătura evangheliei. Dușmănia francmasoneriei e notorie. Ravagiile făcute de laicism se resimt pretutindenea. Furia bolșevismului e arhicunoscută. Mamonismul știm ce înseamnă. La cari mizerii se mai adaug și împărecherile dintre „căsenii“ Domnului; gelozia; beția plăcerilor; prăpastiile dintre clasele sociale; ruperea legăturilor garantate de familie; vrășmășia dintre poporele creștine ¹⁾. Într'aceea atâția chiar și dintre cei buni ocolind lupta pentru Impăratul sub a cărui flamură s'au înrolat, sau opunând numai o prea slabă împotrivire la rele. Ceeace face dușmanii Bisericii să fie cu atât mai îndrăzneți și mai fără obraz, cum remarcă Supremul Pontifex ²⁾.

¹⁾ Cf. R. PLUS S. 1.: *Le Christ-Roi*. (În enciclopedia populară: *Le Christ*) Paris, 1932. Pag. 751 - 752.

²⁾ Cf. enciclica *Quas primas* (trad. românească, pag. 24-25).

Și cu toate acestea; respectiv: tocmai pentru aceasta, vremea este să se facă Domnului. Steagul Impăratului Hristos trebuie ținut sus, în vederea tuturor. Suflet din sufletul lui Hristos trebuie înstăpănit în toate cadrele și în toate manifestările vieții individuale și sociale. Trebuie purtat războiu împotriva răului și pentru consolidarea și creșterea binelui. Căci este și bine în lumea asta rea. Într'o lume de netrebniți se află și eroi ai Crucii. Și încă nu numai în rândurile bisericanelor, ci și într'ale mirenilor¹⁾. Dar nu ajung atâția: trebuiește o ambianță prielnică odrăslirii și dezvoltării incomparabil mai multor asemenea întru chipări luminoase.

Vorba Psalmistului: A Domnului e pământul și plinirea lui (Ps. 23, 1). Și pe cel ce este Fiul Tatălui și Cuvântul întrupat, datorință avem să-l primim ca pe *Impăratul tuturor*, cum ne învață imnul cheruiconului. Doar întru ale sale este și pe pământ (Io. 1, 11). Și așteaptă să fie iubit și închinat, făgăduind iubirea Tatălui tuturor celor ce fac acest lucru: „De mă iubește cineva pe mine cuvântul meu va păzi; și Tatăl meu îl va iubi pe el, și la el vom veni, și lăcaș la dânsul vom face“ (Io. 14, 23). Sub câte aspecte nu s'a recomandat El însuși iubirii și închinării noastre! „Eu sunt *păstorul cel bun* (Io. 10, 11); „Eu sunt *ușa*: prin mine de va intra cineva (adecă de va vedea lumea prin prisma vederilor lui Hristos), se va mântui (Io. 10, 9); „Eu sunt *vița*, voi mlădițele“ (Io. 15, 5); „eu sunt *pâinea vieții*“ (Io. 6, 35); „Eu sunt *calea, adevărul și viața*“ (Io. 14, 6); „Eu sunt *învierea și viața*; cel ce crede întru mine, de va și muri, viu va fi“ (Io. 11, 25).

¹⁾ Dintre multe alte procese de beatificare ce tocmai se desbat la Roma, pomenim și cele ale mirenilor: Ioan Jossa, servitor la tribunalul din Neapol († 1828); Nunzio Sulprizio, ucenic mecanic († 1836); Fred. Ozanam, prof. univ. († 1853); Dominic Savio, licean († 1857); Ed. Dorner, locotenent († 1866); Fr. Maione, invalid († 1874); Leo Dupont, avocat († 1876); Gaston de Sonis, general († 1884); Fr. Tovini, jurist (1897); Aloisie Avellino, zidar († 1900); Contardo Ferrini, prof. univ. († 1902); Philibert Vrau, mare industriaș († 1905); Camil Feron, medic († 1908); Paul Perazzo, funcționar la căile ferate italiene († 1911); Guido Negri, colonel († 1916); Ieronim Jaegen, dir. de bancă și fost deputat († 1919); Matt Thalbot, muncitor la fabrică († 1925); G. Frassati, student univ. († 1925); Guido Montgalland, băiețel de 11 ani († 1925); Longo Bartholo, avocat († 1926); Iosif Moscatti, chirurg († 1927); Aristide Leonari, inginer († 1928). — Numărul femeilor vor cari le așteaptă cinstea altarelor, e și el neînchipuit de mare. Câteva nume: Reginele M. Clotilda a Sardiniei († 1802) și M. Cristina a Siciliei († 1836); Tereza Gardi († 1837); M. Harpain († 1842); Elisaveta Sanna († 1857); Paulina Fricot († 1862); Veronica Barone († 1878); Margareta Bays († 1879); Carmina Sojo († 1840); Cardina Malberg († 1891); Dorotea Chapitea, milionară († 1891); Victoria Razoamanarioo (1894); Iosefina Comoglio († 1899). Și altele multe. (Cf. *Apostol*. Cluj, nr. 44 din 1936).

Pe acest divin Suveran al conștiințelor și al inimilor vrea Vi-carul său dela Roma să-L vadă din nou tronând acolo, de unde răutatea omenească luptă din răspuțeri să-l scoată: în lumea conștiințelor și a inimilor, directivând de pe aceste pedestale întreaga vieață socială și individuală în toate manifestările ei, fie că aceste vor privi veșnicia, fie că se vor îndrepta în primul rând spre cele vremelnice ¹⁾. Vrea să vadă în toate straturile societății, în toate breslele și la toate neamurile creștine, înmulțindu-se numărul celor ce strigă cu sinceritatea *Sf. Pavel*: „Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necasul, sau strâmtoarea, sau goana, sau foametea, sau golătatea, sau nevoia, sau sabia?... Nici moartea, nici vieața, nici îngerii, nici căpeteniile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele vlitoare, nici înălțimea, nici adâncul, nici altă făptură oarecare, nu poate pe noi să ne despărțiască de dragostea lui Dumnezeu, care este întru Hristos Isus Domnul nostru.” (Rom. 8, 35. 38). Cum știm c’au făcut-o apostolii; au făcut-o mucenicii de odinioară și cei din zilele noastre ²⁾ și cum trebuie s’o facă toți câți în Hristos botezându-se, cu adevărat (și nu numai de formă) întru Hristos s’au și îmbrăcat. Altfel vine prăpădul, deodată cu înstăpânirea lui Varava la putere, care înstăpânire înseamnă: disprețuire a moralei celei mai elementare în familie, școală, întreprinderi bancare și comerciale, presă, justiție, armată, diplomatie, știință, artă; înseamnă

¹⁾ Dându-i-se *toată* puterea în ceriu și pe pământ, evident că Fiul Omului are drept și asupra celor materiale (bunuri pământești, împărății). În principiu acest lucru e limpede. De fapt însă Mântuitorul nu s’a folosit de acest drept. Și nici locuitorilor Săi de pe pământ nu li l’a lăsat. Cum nu le-a lăsat dreptul de a institui sacramente, ori de a schimba constituția Bisericii. (*R. Plus: Le Christ-Roi*, pag. 741). Enciclica *Quas primas* stăruie și asupra acestui amănunt: »Ar greși foarte mult acela care ar voi să tăgăduiască lui Hristos-Omul puterea peste lucrurile pământești... Înșă în timpul vieții Sale pe acest pământ, El s’a abținut cu total dela puterea lumească. — Și precum respingea atunci posesiunea și agonisirea celor pământești, tot astfel permitea atunci și îngăduie și astăzi, ca cei ce le posedă, să le folosească. Se potrivesc foarte bine în această privință cuvintele: »Nu se atinge de un regat pământesc Cel ce poate da împărăția cerească« (Trad. »Farul Nou« pag. 16).

²⁾ La provocarea călăilor lui Calles, satrapul mexican, de a striga: »Trăiască Calles!«, răspunsul mulțimilor de mucenici a fost acelaș: »Trăiască Împăratul Hristos!« Așa colonelul M. Moreno; așa tânărul, de 16 ani, Cutberto O. Morison; așa băiatul José Sanchez del Rio, de 13 ani; așa alte mii de mucenici și mucenițe din *Mexico*. Așa în *Spania* zilelor acestora: Târâți în fața tribunalelor milițiene și provocați să rostiască blasfemii împotriva Celui de sus, mireni și bisericieni, mor cu sutele și miile, cu »Trăiască Împăratul Hristos!« pe buze. [Cf. *L. Zillani: Messico Martire*.⁹ Bergamo. 1933. pag. 114, 231, 118, 147, și *Osservatore Romano*, 29-30, VIII. 36].

legalizarea fărădelegii ¹⁾; înseamnă nesocotirea autorității, — năruirea societății ²⁾. Prăbușirea neamurilor. A oricărei societăți și a oricărui neam.

Singura mântuire: *Impărăția lui Hristos*, pe tot întinsul pământului creștin. Când pretutindenea sub soare, unde numai se află un jertfelnic al Legii celei Noue, va fi sărbătorit în chip văzut nevăzutul Împărat al cerului și al pământului atunci, și numai atunci, în puterea harului ce vor iradia acele jertfelnice, se va ajunge la, altfel, zadarnic dorita pace între neamuri și la liniștea sufletească altfel zadarnic ahtiată de singuratici. La clădirea cât mai neîntârziată a împărăției acesteia, și la nimic altceva, s'a gândit Părintele Obșteșc al creștinătății, rânduind sărbătoarea lui Hristos-Împăratul. Pentru care lucru omenirea îi va rămânea, prin toți cei buni ai săi, în veci recunoscătoare. Și fără să încresteze, — dacă peste tot se poate încresta așa ceva — ieșirea pătimasă a d. *Onisifor Ghibu*, care nu s'a sfiit să afirme, în plin congres al *Forului*, la Arad, anul acesta (25-26 X. 36), că „regalitatea lui Hristos este o sărbătoare proprie pentru unguri“, instituită de catolicism, chipurile, direct pentru susținerea tezelor revizioniste maghiare ³⁾...

DUMITRU NEDA

¹⁾ După ultimele date statistice în Germania, dela 1918 până în 1935, s'au provocat mai mult de o jumătate milion de avorturi. Acestea, firește, »legal« și la lumină. Câte se vor fi făcut însă pe ascuns? [Cf. *P. Andreas Engel*: *Le Christ et le monde moderne*. Paris. 1935. Pag. 61].

²⁾ De când Dumnezeu și Isus Hristos — așa Sf. Părinte actual, în enciclica „*Ubi arcano*“ — este isgonit din vieța publică, de atunci nici autoritatea nu mai este socotită că vine dela Dumnezeu, ci dela oameni și așa s'a întâmplat că înseși temeliiile autorității se clatină. Iar dacă temeliiile este înlăturată, atunci nu se mai poate pricepe, de ce unii să aibă dreptul de a porunci, iar alții datorită de a asculta. De aici a urmat în mod necesar zăpăceala aceea obștească în întreaga societate, care nu se mai reazimă pe stâlpii ei adevărați și puternici. [Text reprodus în enciclica „*Quas primas*“, trad. »*Farului Nou*«, pag. 17-18].

³⁾ Vezi *Telegraful Român*, nr. 45-1936. — Problema pusă tendințios de d. Ghibu își are, dealtfel, literatura sa. Orientare sigură și constituită află: omul, abstrăgând dela sumedenia de articole din reviste și de studii din enciclopediile catolice, într'o mulțime de opere omiletice, cum e de exemplu: *Krisztus királyságáról*, de *Dr. Tóth Tihamér*, ori în lucrări strict științifice, cum ar fi, între altele, și: *La fête speciale du Christ-Roi*, de *Hugon*; *La Royauté sociale du Sacré-Coeur*, de *Ramière*; *Pour le règne sociale du Christ*, de *Guillon*; *Le Christ-Roi de Picard*; *Pie XI et la dévotion au Christ-Roi*, de *Flaus*, ș. a. — Vorba e să vrea sincer cineva să se orienteze *cinstit* în cauză. Căci de putut se prea poate. Și încă repede și temeinic. Pentru cel ce nu vrea însă s'audă și se vadă, orice cuvânt e trudă zadarnică. Iuseamnă a bate apa în piuă ori toaca la urechea surdului. — Că vor fi unii bisericani unguri cari pervertesc sensul unei rândueli sfinte, e posibil. Dar întru cât e de vină pentru aceasta Sf. Părinte dela Roma și întreg catolicismul?

UMORUL SFINŢILOR

Cu metodele, și procedeele ce întrebuița față de sine, Sf. Filip era darnic și față de aceia cari trăiau în societatea lui. Dar nu se citește nicăiri, ca vr'unul să fi refuzat a se supune. Doar un singur elev de al lui a spus într'o zi către altul: „Eu nu mai am nici o reputație, pentrucă păr. Filip m'a făcut de mi-am pierdut o toată“.

De fapt, mortificările impuse de Filip aruncau nițică umbră trecătoare peste renumele elevilor, dar prestigiul lor nu întârzia să strălucească ulterior poate și mai mult ca înainte.

Filip judeca toate lucrurile în raport cu vecinicia. Or, la aceasta nu se poate ajunge decât pe calea trasată de Hristos, cale ce a fost a smereniei, a umilinței. Prin urmare atât el, cât și ai lui, trebuiau să bată acest drum spinos al micșorării de sine.

Din porunca lui Filip elevii săi, cari erau preoți hirotoniți și oameni de știință, — ca de ex. Baronius, renumitul cardinal de mai târziu, — trebuiau să cerșească elemozină la ușile bisericilor, chiar și în decursul predicilor, cu toate că atunci nu era obiceiul; măturau prin biserică, cerșiau din poartă în poartă, purtau în spinare pietri și var, ca simplii zidari; când odată unul se mândri cu o haină nouă, Filip îl trimise la bazilica s. Maria Maggiore să cerșească în haina aceea alături de cerșitorii de rând. Avea pe masă câteva părechi de ochelari ce nu puteau avea de loc pretenția eleganței și pe cari îi dădea când unuia, când altuia să-i poarte pe uliță, neavând ei lipsă de ochelari.

Ii spunea unuia: „Tu, iubite, vei merge cu clopoșelul acesta și-i vei suna vesel pe strada „dei Giubbonari“, — chiar și dacă-i multă lume acolo“. — Firește lumea își petrecea pe socoteala bietului om, dar clientul lui Filip nu se plânga de loc.

Pe altul îl trimitea prin Roma cu un capac mare de cutie în spate și cu câte o inscripție hazlie pe el. Al treilea trebuia să ducă în brațe, pe străzile orașului, un câine mare; al patrulea, ispitit să se mândrească cu o frizură frumoasă, primea porunca să se tundă la fel ca și călugării, cu o tonsură mare pe vârful capului, — și altele și altele.

Pe Baronius, — om savant, venerabil și cunoscut în toată Roma și în afară de ea, — îl trimitea cu niște sticle mari, să cumpere

vin dela vre-o crăsmă ordinară. Nu odată a făcut bucătar din el. De altădată l-a trimis să ducă crucea înaintea morților, lucru, ce era de competența copiilor mici. Cu un alt prilej, *la o nuntă*, îl făcu să cânte psalmul: „Indură-te spre mine, Dumnezeuule“.

De câteori Baronius îi prezenta câte un nou volum din renumitele sale *Anale*, cu toate că se bucura mult de străduințele lui Baronius, Filip nu-i dădea alt premiu sau o altă laudă, decât că-l punea drept recompensă să-i servească la sf. Liturghie de 30 de ori, în calitate de ministrant.

Când s'a mutat dela S. Onofrio la casa zidită de el, Filip nu angajă pe nimeni să-i transporte uneltele de casă, ci se servi și de acest prilej spre a se umili pe sine și pe ai săi. Au mers în rând ca găștele, unul după altul: unul ducea o tigaie, altul o oală, al treilea o tupsie, al patrulea o cratiță, al cincilea un linguroiu, o lopată, o mătură, și așa mai departe, fiecare cu câte un obiect de bucătărie sau de casă. Lăsă la s. Onofrio numai o pisică, de care lui Filip îi era foarte drag. Dela noua sa casă apoi trimitea când pe unul, când pe altul din tovarășii săi, să ducă de mâncare pisicii, s'o vadă și să raporteze, cum se află acel animal. Intors acasă respectivul era întreat, indiferent de cine era de față, — cardinali sau alte persoane de frunte: „A! Mata ai fost să-mi cercetezi scumpa mea de pisică? Ei bine! ce i-ai dus de mâncare? Cum o servește sănătatea? E în bună dispoziție? A mâncat bine?“ — În felul acesta se umilea pe sine, voind să apară drept un ușuratic, — și-l umilea și pe bietul. curier la pisică.

Este interesant de știut, că Filip nu se intimidă de înalta situație socială a clienților săi. Dimpotrivă! Cu cât era cineva mai expus laudei și măririlor lumești pentru obârșia sa familiară, cu atât Filip era mai inexorabil. Smerenia era pentru Filip o condiție „sine qua non“ a feririi vecinice. Cine nu-i umilit, nu umblă pe urmele lui Hristos, prin urmare nu va ajunge în împărăția Lui. Dela urmarea lui Hristos însă nimeni nu este dispensat, căci în fața lui Dumnezeu nu este alegere de persoane. Prin urmare cu toții, bogați și săraci, trebuie să se umilească.

Filip era și un psiholog neîntrecut.

Se umplu odată Roma de svonul, că într'o mănăstire din apropierea Cetății Eterne ar trăi o călugăriță în faimă de sfințenie. Știrea aceasta ajunsese și la urechile cercurilor diriguitoare ale Romei, cari se gândiră să trimită pe Filip ca să cerceteze cazul.

În ziua ce Filip fixă pentru deplasare, era un timp urât. Ploua necontentit. Filip o porni la drum călare pe un catâr. Ba mai merse și pe jos. Ajuns la mănăstire, plin de norolu, ceru să fie trimisă în fața lui călugărița respectivă. Aceasta veni suavă și plecată, așa ca o. călugăriță.

Intreagă ancheta teologică a lui Filip se reduce la următoarele: Se așază pe un scaun, își întinse un picior și zise călugăriței: „Trage-mi, te rog, cisma de pe picior!” Măicuța se scandaliză: cum să se atingă ea, coșcogeamite călugăriță sfântă, de o ciubotă încărcată de noroiu și cum să facă ea un astfel de serviciu!

Atâta fu suficient pentru Filip, ca să-și ia catrafusele și să raporteze la Vatican, că o călugăriță atât de puțin smerită nu putea avea grațiile și virtuțile ce i-se atribuiău. — Nici nu le-a avut.

Ca în fapte, Filip punea nițel humor și în vorbele, și chiar și în rugăciunile sale. — Li învăța pe ai săi să se roage așa: „Doamne, cum am timp să mă rog, — am timpul și modalitatea să și obțin dela Tine ceace-Ți cer“. — Noaptea se scula din somn și zicea, cui îi făcea observare pentru aceasta: „Nu-i vreme de dormit, căci raiul nu este creat pentru trântori. „Fericiți sunteți voi, tinerilor, căci mai aveți timp de a face bine și să faceți și binele ce n'am făcut eu“, — spunea altădată înjosindu-se pe sine.

Cine-și scuza defectele, era numit de Filip: Madonna Eva!

Indura ca tinerimea să facă orice, numai păcate nu. Copiii sburdau înaintea camerei lui, îi făceau larmă sub fereastră, deranjau pe vecini, și aceștia se plângeau lui Filip, dar acesta-i împăca repede: „Las, să facă ce vor, numai păcat să nu facă“. — Nici nu-i plăcea să-i vadă neocupați. Când nu se jucau, el îi trimitea când încoace, când încolo: pe unul să vadă cine-i în biserică, pe altul să-i aducă o carte, de care nu avea nici o nevoie, pe altul să închidă o fereastră, pe altul să deschidă o ușă, — numai și numai să le dea ocupație. Această metodă a fost întrebuințată — cum vom vedea — și de s. Ioan Bosco.

Iată tipicul sfânt glumeț, care în urma excentricității sale a plăcut așa de mult lui *Goethe*, încât și-l-a ales de patron. „Neri — spunea *Goethe* —, și-a concentrat toată știința în acest dicton scurt: *a disprețui lumea; a se disprețui pe sine și a disprețui chiar și disprețul ce inspiri altora*“. — „Asta spune totul. Un tip hipochondru poate presupune despre sine, că ar fi în stare să execute primele două puncte, dar spre a se supune și celui de al treilea, trebuie ca cineva să fie pe drumul sfințeniei“.

O astfel de mărturie din peana unui *Goethe* păgân, este elogiul suprem adus simpaticului Filip de Neri și ne dispenzează dela orice alt comentariu.

Sf. Ignățiu, ofițer viteaz, rănit în luptă la Pamplona, pe patul spitalului se convertește. Inflință ordinul iezuiților și-l cărmui cu mare destoinicie, făcând din el unul din cele mai disciplinate cinuri călugărești. Deși fire mai mult severă, de ascet, baierul inimii sale calde i-se destindea adesea prin vorbe și gesturi cu explozii de spirit. Vom pomeni câteva din cele mai grăitoare.

Doi frați laici glumeau odată între sine, petrecând vremea așa, în dulce trândăvie. Ignațiu îi surprinde în tete-à-têteul lor și le croiește următoarea pedeapsă: să care o mare grămadă de pietri, urcându-o până în cea mai înaltă parte a casei. Frățiorii se puseră la treabă și, asud dând din greu, purtară sus tot pietrișul. Crezură, că pedeapsa a ajuns la sfârșit. Când însă terminară, Ignațiu le porunci să coboare petrele jos în curte. Pe urmă din nou sus și apoi iar jos, până când se îndreptară.

Despre fratele Laurențiu Tristano, de meserie zidar, un om foarte închis, având o fire meditativă, Ignațiu spunea, că plasează mai multe cărămizi, decât câte cuvinte rostește. Acest frate laic își vâri odată un măr în buzunar, cu gândul să mai muște din el, dacă îl va apuca cumva setea la lucru. Cum, cum nu, mărul îi căzu din buzunar tocmai când Ignațiu se apropia de el. Temându-se, ca nu cumva Ignațiu să-i bănuiască, își continuă neturburat lucrul, întorcând nepăsător spatele către măr. Ignațiu, simulând alte preocupări, i-l rostogoli cu bastonul până în față. Fratele își întoarse din nou spatele către măr, dar Ignațiu repetă mișcarea așa, că bietul Tristano, ori încătro se întorcea, vedea mereu înaintea sa mărul, până când Ignațiu, fără să zică nimic, se depărtă.

Un alt călugăr foarte evlavios și erudit, dar care bătea o cale proprie a desăvârșirii, introdusese în colegiul de sub direcțiunea sa practici de devoțiune voluntare, însă nocturne.

Rezultatul a fost, că ducând o viață de nesomn, unul dintre tineri se surmenă, îmbolnăvindu-se de nervi și devenind aproape nebun. Indatăce Ignațiu află de acest lucru, interzise orice asemenea devoțiune, iar pe călugăr — era Păr. Antoniu Soldevila, — un catalan — îl obligă să apară în „refector“ cu niște aripi, ce-i fură aplicate la spate, și să zică în auzul tuturor: „Nu-i iertat să vrei să sbori fără de aripi“¹⁾.

Sf. Giovanni Battista de Rossi desminte mentalitatea curentă și malițioasă, că din rândul canonicilor nu ar ieși nici un sfânt. El a fost canonic la bazilica din Roma, Sf. Maria în Cosmedin, cum aflu în biografia lui, scrisă de un călugăr dominican, care, din spirit de umilință, nu-și pune numele pe frontispiciul cărții²⁾, că și sfântul acesta, născut la 22 II. 1698 și mort la 23 V. 1764, a fost de o fire expansivă și veselă, așa cum o au italienii. Suferind și bolnăvicios, el nu renunță totuși la temperamentul său vioiu.

Întâlnind pe stradă tineri, pe cari îi onora cu prietenia sa, el le spunea: „Vreau să fiți ca insulele, nu ca peninsulele“, — dându-le

¹⁾ *Antonio Huonder, S. I.- IGNAZIO DI LOYOLA*, — Torino 1935.

²⁾ *Vie de Saint Jean-Baptiste de Rossi* — Rome 1901.

să înțeleagă, că ei trebuie să se izoleze în întregime, nu numai pe jumătate, de orice contact cu inimile ușurate, stricate sau chiar și numai suspecte de stricăciune.

Se străduia mult să cunune pe concubinarii, dintre cari mulți erau săraci și, uneori, înaintați binișor în vârstă. După celebrarea cununiei el le mai oferea și câte o mică sumă de bani, ca acela să nu simtă așa de mult sărăcia: „Bieții de ei, această sumă le va servi — de zestre“, — spunea mai apoi dânsul, hazliu, în cercul său mai intim.

Nu-i plăcea de preoții, cari rosteau predici cu cuvinte prea căutate, cu fraze prea înflorite și într'un stil, care să cerșească lauri academici, deoarece asemenea cuvântări riscau să nu fie înțelese de ascultători.

Dupăce într'o zi ascultase o astfel de predică spusă de un preot, el zise: „Cu tot limbajul său frumos, el n'a făcut să iasă nici măcar un paianjen din gaura sa“. — Altă dată scutura din umeri, de parcă ar fi zis: „Uite, credincioșii cer pâine, și vezi, ce li-se dă în schimb!“

Mergând odată la misiuni pe drumuri rele, și trecând peste un pod slab, era cât pe aci să se răstoarne, el și tovarășii săi misionari, cu căruța cu tot, într'o prăpastie. Dupăce primejdia trecu el zise fără să se fi turburat: „Ei, iacă, ne-am fi dus în raiu“. — „Ai fi mers Mata“, — răspuse unul din însoțitori —, „căci ești pregătit. Dar eu, care încă nu sunt gata!“

La misiuni își rezerva dreptul pentru sine, chiar fără să fie el conducătorul aceluia, să trezească pe toți dimineața din somn, ca să se scoale. Pentru aceasta tovarășii lui îl și botezară: Ceasornicul deșteptător. — El își îndeplinea pedant această slujbă, pentrucă își dădea bine seama, cât sunt de prețioase la misiuni orele matinale.

O doamnă de înaltă poziție socială îl dorea în mod absolut pe păr. Rossi de directorul său spiritual. Acesta, din anumite motive, ar fi voit să decline dela sine această onoare, dar situația cocoanei făcea imposibil un refuz direct. Se mulțumi deci să-i spună: „Doamnă, V'ar putea fi neplăcut în societate să Vi-se spună, că duhovnicul DV. este acelaș cu al călăului“. — Acest argument fu decisiv, căci doamna simandicoasă renunță la dorința sa.

La o masă, unde se servea câte un păhărel de vin foarte gustos și scump, de Siracuza, un adevărat nectar, Sfântul de Rossi îl amesteca cu apă. Un comesean exclamă: „Părinte, dar Dta strici cu apă un vin așa de delicios!“ El replică: „Mai bine îl stric eu pe el, decât să mă strice el pe mine“.

(Va urma)

IULIU RAȚIU.

OAMENI ȘI FAPTE

SPRE ÎNCREȘTINAREA UNIVERSITĂȚII

Universitatea din București a revenit la o vechie tradiție, de mult întreruptă: și-a deschis cursurile cu o slujbă religioasă. — Momentul se cuvine fixat pe răbojul vremii. Nu atât pentru strălucirea deosebită pe care a avut-o solemnitătea, la care a participat, alături de Patriarhul Miron și de d. ministru Dr. Anghelescu, un puternic mănunchiu de profesori și distinse personalități ale vieții noastre publice, încadrați de mulțimea mare a studenților. Nici pentru cuvintele impresionante ce s-au spus, cu acest prilej sărbătoresc, despre știință și credință, despre rolul educativ, creștinesc și național, al școlilor înalte. Ci mai ales pentru semnificația deosebită pe care o are actul în sine și pentru marile perspective ce le deschide pentru viitor. Recunoscându-se oficial caracterul creștin al universității, s-a făcut primul pas important spre încreștinarea ei efectivă. Iar a continua și desăvârși acest început, înseamnă a deschide singurul drum de mântuire pentru neamul nostru.

Intr-adevăr, izvorul răului de care suferă vremea noastră este divorțul dintre știință și credință. Zestre blestemată ce ne-a lăsat orgoliosul veac de curând apus. Din această despărțire esențială au urmat în chip fatal toate sfâșierile următoare, până ce s-a ajuns la marea distrămăre actuală. Laicizarea „Științei”, smulgerea ei violentă din marea armonie a concepției de viață creștine, a sguduit întreg edificiul civilizației ce crescuse, ca dintr'un sămbure, din această spiritualitate creatoare. Urmarea logică o reprezintă vârtejul amețitor al răsturnărilor de astăzi. — Din cari, tot așa de logic, nu este altă salvare decât revenirea la echilibrul inițial. Refacerea armoniei firești, prin integrarea tuturor ramurilor de cunoștințe și activitate omenască în marile linii directive ale principiilor eterne, este condiția sine qua non a mântuirii. Altfel prăpădul este inevitabil.

Rolul universităților în toată această acțiune de îndreptare este de prima importanță. Ele sunt marile laboratorii spirituale ale vremii. Acolo se dospesc fermenții ce pătrund și prefac, pe încetul, întreg aluatul vieții omenești. — Prin ele s-au răspândit microbii boalelor care ne rod acum. Tot acolo trebuie să se prepare acum doctoriile vindecătoare. Este absolut cu neputință încreștinarea unei societăți sau națiuni, a cărei școale înalte sunt păgâne.

Trebue să ne bucurăm din toată inima, că începe a fi înțeles și la noi acest adevăr fundamental. Și trebue să stăruim cu toții, pe toate căile, pentruca să se tragă din el toate concluziile necesare. — Care sunt multe și nu ușor de realizat. O slujbă religioasă, la un început de an școlar, e un moment de reculegere impresionantă, și atâta tot. Esențialul este, ca ea să fie expresia unei realități stăpânitoare în întregă structura învățământului universitar. Acesta trebue să fie pătruns, în toată întinderea și în toate fibrele lui, de duhul credinții. Să fie călăuzit de marile principii eterne ale creștinismului. Să fie fiecare catedră o peatră de temelie în construcția grandioasă a concepției de viață creștine. Dar universitate creștină, în care se profesează liber toate smintelile și toate scrintelile pseudo-științei materialiste, ar fi o caricatură ridicolă și inutilă. — Nimeni nu se gândește la încălcarea vechei autonomii universitare, nici la stânjenirea libertății de care are nevoie știința. Ele sunt nu numai compatibile cu spiritul creștin, ci chiar o creațiune a lui. Dar nu există libertate în rău. Nimeni, sub masca acestei moșteniri inviolabile, n'are voie să otrăvească izvoarele sufletești din care se adapă un neam întreg. Orice încercare de acest fel însemnează nu numai un abuz de încrederea pe care o nație, creștină în toată ființa sa, o acordă celor înălțați pe amvoanele științei, ci și o adevărată crimă națională. Care trebue sancționată fără milă. În universitate creștină trebuesc profesori creștini, știință creștinească, atmosferă evanghelică. Ea trebuie să continue aerul și duhul familiei creștine, ale cărei vlăstare îi sunt încredințate nu spre stricare, ci spre desăvârșire. Spre educare, nu numai spre instruire într'un anumit ram de cunoștințe. Prea a fost uitat acest rol educativ al universităților noastre. El va trebui pus în primul plan. Căci înainte și mai presus de toate, universitățile trebue să ne dea oameni întregi,

oameni de omenie, caractere creștine. Dacă nu, ele sunt neapărat focare de pierzare și corupție. Tertium non datur.

De aceea am subliniat, că solemnitatea religioasă dela universitatea din București este numai un început. Va marca un moment istoric dacă se vor trage, cu curaj, toate concluziile din simbolul pe care l-a afișat în fața conștiinței neamului. — Să sperăm că așa va fi!

A. P.

CĂLĂI ȘI MARTIRI IN SPANIA

Răsboiul civil din Spania este, propriu zis, o crâncenă persecuție religioasă. Ținta principală a sălbătăciei roșii este Biserica și oamenii ei. Crimele ce se săvârșesc împotriva acestora nu se pot descrie. Sunt grozăvii ce trec peste marginile imaginației omenești.

„Schönere Zukunft“ publică un bilanț al lor, făcut la Vatican. Provizoriu și incomplet, firește. El este totuși sgudui-tor. Au fost distruse peste 200 biserici. Nu se știe nimic despre soarta alor 1000 călugărițe; dintre care peste 200 au fost cu siguranță omorâte. Călugări au fost uciși 217; plus cei 114 Augustiniani din Escorial, împușcați, în masă, fără nici o judecată; preoți de mir c. 200; alți 500 sunt în temnițe, ori duși ca ostateci. Cinci episcopi omoriți, 4 în prinsoare. Pagubele, la biserici și mănăstiri, *peste 500 milioane Lire.* — Cruzimea și barbaria cu care s’au săvârșit aceste crime în-fiorătoare întrece tot ceace istoria ne-a păstrat din groză-viile prigoanelor din primele veacuri. Câteva exemple: mar-tiriul parohului din Torrijos, de lângă Toledo. Comitetul revo-luționar l-a prins și l-a provocat să înjure pe Dumnezeu. Preotul a declarat că preferă să moară pentru Hristos. Atunci, bandiții l-au desbrăcat și l-au trecut, cu sălbătăcie animalică, prin toate patimile Domnului. I-au pus în spate grinzi grele de lemn și bătându-l neîncetet l-au târît așa pe străzile co-munei. Apoi i-au dat să bea, cu sila, oțet. L-au îmbrăcat în hainele unui milițian roșu și i-au înfipt în cap cunună de spini. Intreg acest martiriu a durat trei zile întregi, preotul fiind mereu îndemnat să înjure pe Dumnezeu. În urmă, mu-cenicul a tost scos în câmp și împușcat. — Episcopul din Quadix, prinsonier pe un vapor, unde a fost pus să măture și să frece puntea; debarcat apoi pe uscat, a fost împușcat în fața unei mulțimi mari. Cadavrul lui a fost ars. Martiriu asemănător a suferit bătrânul episcop din Almeria. Debarcat

de pe vaporul unde fusese supus la diferite torturi, a fost junghiat cu nenumărate lovituri de pumnal. Cadavrul ars. — 14 călugărițe Claretine din Cervera obținuseră permisiune dela autoritățile roșii să se expatrieze. Totuși mai apoi au fost ridicate din tren și împușcate pe linia ferată dela Ciudad Real.

În fața acestor orori stau însă, din mila lui Dumnezeu, fapte de eroism fără seamăn. Trăiește în Spania duhul martirilor din primele veacuri. — „Daily Mail“ din London a publicat mai întâi extraordinara faptă a colonelului *Moscardo*, comandantul erou al Alcazarului. În primele zile de asediu, el a fost chemat la telefon de comandanții roșii din Toledo și provocat să predea fortăreața. A refuzat. I-s'a spus atunci: „Vei vorbi acum cu fiul Dtale, de 18 ani, care este în mâinile noastre. Dacă nu te predai, îl vom împușca pe loc“. Tatăl aude îndată glasul copilului său: „Tată, eu sunt. Ce vrei tu, să fac?“ Colonelul îi răspunde, cu glas hotărît: „Îți poruncesc, în numele lui Dumnezeu, să strigi: Trăiască Spania! Trăiască Regele Hristos! Apoi să mori ca un erou. Tatăl tău nu se va preda nici odată!“ Imediat a răsunit o detunătură puternică: tânărul martir a fost împușcat! — Dela Vatican s'a comunicat eroismul unui alt tânăr de 16 ani care, plecând la luptă contra bolșevicilor, și-a luat rămas bun dela mamă-sa în felul următor: „Mamă, nu te ruga ca eu să nu mor și să mă întorc acasă; ci roagă-te să fie nimicît comunismul și ca Dumnezeu să nu mai fi ofenzat în Spania. Pentru asta îmi dau bucuros viața“. — Un tată alor 7 copii s'a dus voluntar pe front contra roșilor, cu declarația: „Mă înspăimântă gândul că copiii mei vor rămâne într'o bună zi fără tată; mult mai teribilă este însă teama, că ei ar putea rămâne fără catehism!“ — În Murcia a fost împușcat, în biserică, un dascăl, foarte bun credincios. Unul din frații lui comunică acest lucru altui frate așa: „Mama și cumnata au suportat această durere crâncenă cu tărie într'adevăr admirabilă. Să nu ai nici o grijă pentru noi, fiindcă suntem gata să primim tot ce ne trimite Dumnezeu. Este o mare onoare pentru familie să aibă un martir. Martir a fost fratele nostru, pentrucă viața lui întregă a apărât cu bărbăție cauza lui Hristos“. — Voluntarii cari pleacă pe câmpul de onoare cântă de obicei marșul acesta: „Nu plânge, măicuță, nu plânge, că eu mă duc la 'arme. Nimic nu înseamnă trupul; sufletul este totul!“

Cu adevărat, aceasta este tragedia din Spania: lupta dintre trup și suflet, dintre iad și rai. — Să ne rugăm pentru scurtarea marilor suferințe ale fraților noștri!

A. P.

LITERAT ȘI OM DE AFACERI

Fericitul muritor care întrunește, ori cel puțin a știut și știe să stoarcă »un ce profit« din aceste atribuții, e d. *Leon Blum*, actualul premier francez. Revista „*Neues Volk*» din Rorschach, într'un număr mai proaspăt al său, aruncă nițică lumină și asupra acestor laturi ale personalității fruntașului politician al stângii din Franța.

La dosarul activității sale literare L. Blum numără și o broșură: *Du mariage (Despre căsătorie)*. Conținutul acestei tipărituri e tot ce poate fi mai cinic. Tinerelor fete, de ex., le dă sfatul să nu se mărite până când nu și-au câștigat destulă »experiență«. Intre anii 10—15 admite c'ar fi mai bine să rămână în casa părintească. Dar pentru aceea să lase curs liber pornirilor firii, pentrucă asta le va prinde bine mai târziu: vor fi cu atât mai „independente“ și mai „tari“ în căsătorie. Pentru început le recomandă să-și aleagă de preferință iubiții din lumea unchilor, pentrucă aceștia sunt mai în vârstă, au și experiență și simțesc și atracție mai multă spre ele!

În ce privește legăturile leaderului socialist cu marea industrie și cu capitalismul, se precizează că a fost avocatul Soc. de gaz din Bordeaux; a acționarilor Soc. Suez; a nălbitoriilor și vopsitoriilor din Thaon; a Soc. magazinelor „Galerie Lafayette“ de sub conducerea evreului Bader, și jurisconsult pentru litigiile la Căile Ferate Franceze. Afară de aceea mai e protectorul Băncii Jocurilor dela Monte Carlo, unde frate-său René e director cu salariu de 250,000 franci anual. Pe fiul său Robert, l-a vârit la firma Peugeot cu 6000 fr. francezi la lună, când alți ingineri, mai calificați, nu câștigă nici pe jumătate atâta. Dela această firmă a căpătat și Rusia Sovietică licența pentru fabricarea de motoare tip 12 y, pentru avioane de războiu (!). — Firește că L. Blum mai e și membru al unei loje francmasonice; stă aproape de tot grupării „Jewish Agency for Palestine“; încasa, și înainte de a fi ministru președinte, 34,661 franci pensiuine în calitate de consilier orășenesc; 60000 franci ca deputat; 24,000 franci în calitate de colaborator la „Populaire“. — Spre mai marea bucurie și mângâiere a lumii proletare!

D. N.

„PĂRINTELE SĂRACILOR“

Așa i-se zicea păr. *Nelson H. Baker*, prelatului mărunțel, gata totdeauna să facă pe ciceronele celor ce vizitau imensul așezământ „Notre Dame de la Victoire“ din Limestone Hill (Statele Unite). Acum nu mai e printre cei vii. S'a dus și dânsul, în primăvară, pe calea neînțoarsă. Au rămas însă cele 15 clădiri uriașe cari formează cetatea milei din orașul în care și-a închis ochii și care l-au costat douăzeci și cinci milioane de dolari, bani gheață. (Intrebat de unde a avut atâta bănet? răspundea surzând: „Maica Sfântă mi-a fost și director și bancher“). Și i-a rămas pomenirea de „Sfântul Vincențiu al Americii“, pe care nu va șterge-o nici vremea, nici oamenii. În fața iubirii se pleacă oricine. Și acest preot tot ce a făcut, din iubire a făcut. Și a făcut enorm de mult:

A îngrijit 25.000 orfani; a dat îmbrăcăminte la 500.000 săraci și a făcut rost de tratament medical gratuit la 250.000 nevoiași bolnavi. De anticlericalism în eparhia Buffalo nici vorbă. Vicarul general, păr. Baker, era argument viu și sdrobitor pentru orice mișcare anticlericală.

De minuni nu se minuna. Le afla ceva tare firesc. Și nici nu prea vorbea de așa ceva. O singură excepție cunoștea: istoria fântânii „miraculoase“. În 1891 stau să-l înăbușe facturile pentru combustibile. S'a gândit deci: ce-ar fi să aibă fântână de gaz! Nimeni nici până atunci, nici de atunci încoace, n'a mai dat în acel ținut de gaz. Deși terenul a fost sondat. Păr. Baker însă da. S'a apucat de săpături, cu cele 2000 dolari căpătați dela eparhiot ca să nu se spună că n'a căpătat nimic. Și când dolarii s'au evaporat, iar de gaz nici urmă, deși se săpase până la 300 metri, păr. Nelson a luat o medalie a Preacuratei, a îngropat-o în pământ, s'a pus pe rugăciuni, el și ai lui, a aranjat o procesiune sfântă, și spre uimirea tuturor, în ziua praznicului Adormirii Preacuratei, pe când era la altar (într'a opta zi a unei novene) se trezește cu vestea îmbucurătoare: „Hai, Părinte, c'au dat de gaz!“ Și solul adevăr grăia. Dar la atâta s'a rămas: la fântâna ce slujește și azi nevoilor așezământului condus de „Părintele Săracilor“ și nimeni altul acolo și în jur de gaz n'a mai dat. — Nimic mai firesc decât ca gazetele și revistele americane, fără deosebire de colorit confesional, să-i consacre pagini de sinceră venerație.

INSEMNĂRI

De ce sunt calomniati preoții?

Se știe că nu este tagmă mai aspru și, de obicei, mai nedrept judecată decât preoțimea. De ce? Marea scriitoare norvegiană *Sigrid Undset* (convertită la catolicism în 1925) — răspunde:

»Sunt mulți aceia, pe cari îi interesează mai mult un preot infidel legămintelor sale, decât ceilalți două sute cari își împlinesc datoria chiar și în fața cuțitelor amenințătoare ale călăilor și a țevilor de pușcă ce li-se țintesc în față. Explicația faptului e simplă: cred toate scandalurile fiindcă asta e ceva pentru care au și ei simț și pot înțelege; pe când cealaltă realitate nu-i interesează pe acești gazetărași, fiindcă nu au simț pentru ea și nu o pot pricepe.»

S'ar mai putea adăuga la această constatare, răsărită dintr'o adâncă pătrundere psihologică, și alta. Scăderile și greșelile preotului sunt mai isbitoare, fiindcă el e reprezentantul oficial al idealului de perfecțiune morală. Cei 200 preoți buni, cari merg pe drumul drept, nu bat la ochi. Ei se găsesc în situație normală. Cu atât mai isbitor însă cei cari rătăcesc. — Fiindcă ei trebuie să fie lumina lumii și sarea pământului. (*ap*).

*

Unicul obstacol adevărat

Vorbind refugiaților spanioli despre urgia bolșevismului, *Sfântul Părinte* a constatat lapidar că: „Unicul obstacol adevărat [în calea acestui flagel] este *practica coerentă a vieții creștine*, așa cum o propovăduiește și poruncește Biserica catolică”. — Un tâlc luminos dă acestui mare adevăr savantul *P. Gemelli*, în ultimul număr din „*Vita e Pensiero*”. Reținem câteva idei.

Intr'adevăr, observă marele învățat, numai pe această cale poate fi înfrânt bolșevismul. Orice alt mijloc, fie și legitim, impresionant chiar, nu va avea decât rezultate efemere. Pentru un motiv foarte simplu. Comunismul nu e o simplă formă politică potrivită unui anumit popor și care nu trebuie realizată în altă țară. Nici numai o nouă ordine economică, care dăruimă pe cea veche, producând mormane de ruine. Nu trebuie privit nici numai ca biruința monstru-

oasă a forțelor inferioare ale societății și o concentrare exclusivă a puterii în mâna clasei celei mai de jos. Comunismul este toate acestea; dar nu aceasta îi este esența.

Esența lui este concepția materialistă a vieții, care corespunde instinctelor celor mai de jos, naturale totuși, ale omului. Propaganda lui are, deci, un aliat teribil în toți acei oameni cari, neputându-și înfrâna instinctele și educa propriile forțe, suut târși spre satisfacțiile inferioare pe care le poate da această lume. Ii este deci foarte ușor să-și formeze „celulele” sale destructive pretutindeni: în ateliere, în birouri, în școală, în cinematograf. În toate locurile află doar câte un „tovarăș” care să înfiereze erorile ordinii sociale actuale și să agite necesitatea de a se croi o nouă rânduială, care să facă dreptate celor mici. Fiecare celulă găsește răsunet imediat în infirmitatea morală, în freamătul pasiunilor și în tumultul instinctelor.

Iată dar, că o singură barieră poate fi ridicată în fața acestui val: viața morală trăită și practică chiar în contra intereselor omenești, chiar și împotriva instinctelor și pasiunilor. Trebuie să trăiască această morală în individ, în familie, în societate: iată digul adevărat în calea nebuniei roșii. — Această morală nu o poate propovădui decât un singur dascăl: religia. Iar mijloacele eficace pentru a putea trăi această morală nu le dă decât catolicismul, prin viața suprafirească pe care o comunică sacramentele. (ap).

*

Frontul rugăciunii

Sfășietoarea tragedie spaniolă a sguđuit profund întregă lumea de bun simț omenesc. Fără deosebire de neam și de religie, Italia și Franța catolică au pornit cruciada milosteniei trupești și sufletești pentru jertfele masacrului din peninsula iberică. Altă lume li s'a alăturat, întru acelaș gând făptuitor.

Așa *Federația Protestantă* din Franța, prin președintele său, pastorul Marcu Boegner, a adresat, zilele trecute, după cum aflăm din *Informations Internationales* (No. 116 din Oct. 1936), credincioșilor ce-i aparțin, următorul apel:

»Intrunit pentru primadată, dela 15 Iunie c. încoace, Consiliul Federației Protestante se face interpret durerii simțite de toți protestanții în fața războiului civil care sfășie deja de trei luni națiunea spaniolă. Poruncește deci tuturor bisericilor să ridice la Cel de sus această rugăciune într'un glas obșteșc pentru toate victimele acestui conflict sălbatic, și în special pentru credincioșii catolici și protestanți, preoți ori mireni, cari au fost chemați să facă mărturia credinței lor în grele suferințe și adesea cu punerea capului...»

Sf. Sinod Ortodox din Athena, în ședința sa din 19 Sept. c., asemenea a ținut să-și exprime oroarea față de atrocitățile comuniste din Spania și a legat de suflet credincioșilor greci ortodocși să-și ofere rugăciunile pentru pacea cât mai neîntârziată a Spaniei sângerânde.

Frontului creștinilor i-s'a alăturat, în aceeaș linie a rugăciunii, și *Evoimeea* franco-algeriană, care a organizat, de praznicul Mării Iertări din acest an, rugăciuni publice în toate sinagogele Franței și Algeriei pentru preoții și călugării spanioli întemnițați ori executați. „Israil pretutindenea trebuind să fie cu cei prigoniți și împotriva prigonitorilor», cum se precizează în ruga menționată. (D. N.)

*

Apostolie pe calea presei

Aproape cu douăzeci de ani în urmă, o mână de liceeni din Elveția au luat hotărârea să formeze o asociație de presă „*Silvania*», care să contracareze prin produsele sale tipograficești influința destrămoare a slovei ce stă în slujba răului. S'a aflat și o familie de bine care să pună la dispoziția tinerilor entuziaști o șură, pentru instalarea unei tipografii primitive, cumpărată pe banii lor. La început lucrul a mers greu. Cu vremea însă s'a ajuns la rezultate admirabile.

Astăzi numărul studenților cari lucrează în aceea tipografie, mult îmbogățită, atinge cifra de 400. Firește că muncesc benevol, fără plată și întreținându-se dintr'al său, dar numai în vacanța cea mare. Tot la 15 membri se vine un șef. Conducerea, în ce privește latura tehnică a organizației, e în mâinile unui consiliu de șapte cu un duhovnic în frunte. Un alt consiliu constător din 6 preoți și 2 laici hotărăște subiectele de tratat și tirajul tipăriturilor. Fiecare zi de muncă se începe cu rugăciune în capelă și cu liturghie.

Până acum, după *Katholische Herold*, această asociație a scos mai bine de două milioane tipărituri: cele mai multe broșurele ori foi volante, în ediții de câte 100,000 exemplare, împărțite gratuit de oficiile parohiale. Spesele cu hârtia le scot din afișe. — Binecuvântarea Sf. Părinte și grija părințească a episcopilor a făcut ca idealismul tineresc să aducă roade într'adevăr valoroase. (D. N.)

*

Operă satanică

În numărul de pe Sept.—Octomvrie c. al periodicului *Wisdom* ce apare la New-York, păr. minorit *P. B. Duffee*, a publicat un mic studiu privitor la aparatul cu care lucrează bolșevismul în Statele Unite. Din datele culese de păr. Duffee apare că Moscova acti-

vează intens și în America de Nord. Puțină statistică va învedera această afirmație.

De prezent rândurile bolșevismului nordamerican numără cam trei milioane de membri, înregistrați în toată regula. (Adecă de șase ori atâția câți erau în Rusia anului 1917, când ajung ei la putere.) Nu mai puțin de 600 organe de publicitate, 3000 oratori salariați și 35.000 de organizatori stau în slujba partidului roșilor. An de an Moscova știe să plaseze în Statele Unite cel puțin șase milioane dolari pentru propagandă. În vederea revoluției de mâine se pregătesc în școlile comuniste și la cursuri de vară 40.000 băieți și copile.

Ciuma bolșevistă o mai răspândesc 300 organizații școlare, și altele asemuitoare la poștă, la finanțe și până și sus la guvern. Universitățile sunt pline de profesori comuniști cari reclamă, cu ipocrisie farisaică, libertate academică și economică. Fără să rostiască însă un cuvânt măcar despre cele, cel puțin cincizeci milioane de vieți, cu jertfa sălbatică a cărora s'a plătit instalarea și menținerea dictaturii roșii în Rusia.

(D. N.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C R O N I C I

Calea unirii

La sfârșitul lui Septemvrie c. s-a ținut, la Roma, un congres internațional de bizantinologie. Congresiștii, peste 400, au fost primiți în audiență de Sfântul Părinte, care a găsit cuvinte deosebit de impresionante pentru a-și exprima bucuria și a da binecuvântarea sa peste străduințele lor.

Importanță cu totul excepțională au aceste studii mai ales prin faptul că ele servesc, chiar fără să vrea direct, marile gând al unirii în credință a Răsăritului cu Apusul. După Sfântul Părinte, »prima poruncă, prima cerință pentruca aceasta activitate [de unire] să se desvolte și să progreseze cu tot mai multă rodnicie este: *necesitatea de a cunoaște și de a fi cunoscuți*. A stabili curente de idei, de idei cunoscute și trăite împreună, împreună văzute și studiate: a se cunoaște împreună Apusul și Răsăritul, pentru a se aprecia reciproc, a se iubi și a se dori deopotrivă».

Intr'adevăr, pe lângă rugăciune multă, e întâiul și singurul lucru ce-l putem face deocamdată pentru marele scop: să căutăm, sincer și stăruitor, a ne cunoaște tot mai bine, spre a ne putea aprecia și iubi. E pregătirea de teren indispensabilă. (a)

În slujba unui ideal

Idealul râvnit e: unirea Răsăritului creștin cu Apusul roman. Pentru a-l realiza cât mai curând cu putință, pe lângă Iiii Sf. Vasile și Studiții mitropolitului Szepticzky, mai activează și un însemnat număr de membri de a unor cinuri călugărești apusene, trecuți la ritul răsăritean.

Dintre aceștia (după *Keleti Egyház*, nr. 9-10 a. c.) cei dintâi cari au îmbrățișat ritul răsăritean-bizantin au fost *Redemptoriștii*, meniți să fie apostolii Sf. Uniri printre ucrainenii. Astăzi au mănăstiri în Polonia (5) și Cehoslovacia (2).

Acelaș pas l-au făcut în 1924 *Jezuții*, cari au și ei case și mănăstiri răsări-

tene în Polonia, Italia, Estonia, Bulgaria, România, Jugoslavia și chiar și în China. — La fel au purces și *Benedictinii* cari, afară de mănăstirea din Amay-sur-le-Meuse (Belgia), au deschis în München un seminar oriental, din care a ieșit în acest an cel dintâiu ieromonah benedictin răsăritean unit: pâr. Vladimir Andrascov. — Tabloul completându-l cu *Asumpționistii* și *Franciscanii* de rit oriental, bine înrădăcinați la noi, avem o mângâietoare privire de ansamblu asupra apostolicei desfășurate pe terenul unirii bisericilor.

Tagmele femeiești de *călugărițe* apusene s'au îngrijit să-și aibă și ele partea lor în apostolia pentru unirea bisericilor. Se știe că sunt deja monahii augustiniene, carmelitane și ursuline orientale. Deunăzi a sosit vestea că s'a stins, întemnițată de bolșevici, Maica Ecaterina Abricosov, întemeietoarea ramurei răsăritene a cinului de călugărițe dominicane din Moscova. — Prin urmare erau și de acestea! (n).

Dușmanul din casă

Actualul președinte al republicii spaniole, *Manuel Azana J. Diaz*, nu a fost totdeauna dușman al bisericii. Dimpotrivă; i-a fost fiu credincios și ascultător, până la vârsta de 20 de ani. Educația, după notițele pâr. *O. B. Mac Guire* din »Commonweal«, și-a făcut-o la Pia-risti, în Alcalá de Henares, și la Augustinieni, în Escorial, unde absolvă școala secundară.

Cei patru ani petrecuți apoi la Sorbona din Paris, și îndeosebi scrierile lui Renan, îl »eliberează« înșă de impresiile tinerețelor. Reîntors acasă, devine în scurtă vreme sufletul »Ateneului« din Madrid. În acest punct de întălnire al francmasonilor, ateilor și radicalilor de toate coloriturile, s'au fermentat planurile răsturnărilor ce au urmat: despărțirea bisericii de stat; școala laică; sfărîmarea monarhiei, șcl.

Concepției sale de viață Azana i-a dat expresie în lucrarea: *El Jardín de*

los Frailes. (Grădina Călugărilor). După dânsul creștinismul e un sistem de sclăvie. De aceea față de pivoții acestui sistem, față de călugări și preoți, n'are decât ură. Lupta împotriva bisericii și a școlii creștine îi pare o luptă pentru »libertatea și demnitatea firii omenești«. Supremul său ideal: o Spanie scăpată de înrăurirea creștinismului și a bisericii. — La ce s'a ajuns, vede azi cu groază o lume întreagă. (n).

Acțiunea socială a catolicismului

Oficiul internațional al Muncii dela Geneva a dat publicității anuarul său: »L'Année Social 1935—36.« Tratează pe 600 pg. problemele și mișcările sociale din 1935 și primul cvartal 1936. Articolul de introducere închină un capitol special acțiunii sociale a catolicismului, pentru care are cuvinte de cea mai mare recunoștință.

Această acțiune »s'a desfășurat după metoda tradițională, adică aplicând doctrina la realitatea dată, și la problemele speciale născute din criză«. Cel mai important document doctrinar este, sub acest raport, enciclica »*Ad catholici sacerdotii*« care dă atențiune specială misiunii sociale a preotului. — Se remarcă apoi *congresele catolice internaționale* din 1935, în deosebi cel al surorilor de caritate și cel de al 5-lea congres internațional al Serviciului Social [Service Social] ținut la Bruxelles. — Vorbind despre *Săptămânile Sociale* catolice, raportul subliniază interesul crescând al tineretului catolic pentru ele. S'au organizat astfel de »Săptămâni« de studii, închinare problemelor sociale, și pe seama universitarilor. N'au fost uitate însă nici celelalte clase sociale. S'au ținut cursuri săptămânale și de vară pentru muncitorii, funcționarii, antreprenorii etc. — Se trec apoi în revistă *organizațiile sociale cat. și mișcările speciale* cari s'au remarcat mai mult în cursul anului. Cea mai mare laudă o obține »National Catholic Welfare Conference« cu extraordinarele ei

realizări practice, și în chip deosebit cu organizarea acelei minunate »universități ambulante« care se ocupă de problemele industriale [Cath. Conference of industrial problems] Unul din roadele acesteia a fost celebrul manifest »pentru organizarea dreptății sociale«, semnat de 165 personalități conducătoare ale catolicismului american. — Puternicele organizații Joc-iste din Franța și Belgia sunt și ele apreciate după cuviință. — De încheiere raportul arată *acțiunea cat. socială în China*, importanța căreia iasă ca totul din comun.

Raportul oficiului internațional dela Geneva este, de sigur, incomplet. Se ocupă numai de momentele culminante și e departe de a da o icoană și numai aproximativ întreagă a acțiunii sociale catolice, care se desfășoară în fiecare parohie și eparhie, culminând în organizațiuni naționale și supra-naționale. Dar și din acest raport sumar se vede clar un lucru: acțiunea socială a catolicismului e deosebit de vie și de importantă în lume. O spune aceasta un for internațional, care numai de »clericalism« nu poate fi bănuț. (a).

Grijă de cel mici

La dorința delegatului apostolic Ciognani din Statele-Unite, episcopul american a înființat o organizație mirenească »Confraternity of Christian Doctrine«, pentru a suplini lipsa de instrucție religioasă a copiilor catolici cari cercetează școala de stat. Organizația aceasta, după cum face cunoscut »The Catholic Action« din Washington, în 1935 se înfiripase în 2057 parohii din numai puțin de 34 eparhii, dându-se în felul acesta, prin mireni calificați, instrucție religioasă la aproximativ 100.000 copii.

Nu s'a mărginit însă această instrucție la copii, ci s'a extins și la adulți. În cele 34 eparhii au luat ființă anul trecut 2758 cercuri de studii cu aproape 50.000 cercetători. Anul acesta numărul cercurilor similare s'a urcat la 5000.

Cea mai însemnată realizare a »Confraternității Doctrinei Creștine« rămân însă școlile religioase din răstimpul vacanței celei mari, când, vreme de patru săptămâni, aranjază cursuri religioase pentru copii de preferință din familii sărace. În vara trecută s'au ținut 1189 atari cursuri pentru 230.000 copii, iar vara aceasta s'au luat dispoziții pentru 6000 asemenea cursuri pe seama alor aproximativ 400.000 copii. — Magna debetur puero reverentia! (n)

Cetățeni cu noroc

Am numit cetățenii Vaticanului. Grija ce le-o poartă acestora Suveranul Pontif, prin măsurile de protecție socială luate pentru ei și aplicate alevea, nu prea are pereche.

Statutul funcționarilor și muncitorilor Cetății Vaticanului e străbătut, — cum scrie *La Croix* (309.36) — de cel mai curat spirit creștin și de respectul demnității omenești și a valorii muncii. Cumulul slujbelor e interzis. Ziua de muncă e de șapte ore. Toți funcționarii și muncitorii se bucură anual de concediu salariat. În caz de boală ce ar dura mai mult de șase luni au drept cu toții la $\frac{2}{3}$ a salariului normal. Iar dacă boala a fost contractată în decursul muncii, li-se dă salariul întreg.

Toți funcționarii cari locuiesc în Cetate capătă locuință gratuită și sunt scutiți de dări. Asemenea sunt liberi de orice taxă vamală pentru articolele de consumație de cari au nevoie. (n).

Eroismul săracilor

Acum în toamnă s'a prăznuit în Manchester (Anglia) împlinirea alor 50 de ani de când, cel ce era să fie cardinalul Vaughan, a înființat »Societatea Catolică a Mântuirii«. De atunci această organizație, creștină în cel mai deplin înțeles al cuvântului, a scăpat de pierire mai mult de 26,000 băeți și copile de prin cartierele mizeriei din Londra și vecinătățile sale, unde industria în continuă desvoltare a atras multime de muncitori catolici, mai ales irlandezi.

dezi. Fără însă ca marii întreprinzători să se fi interesat de soarta acestor robi ai muncii, sudoarea cărora le-a adus câștiguri fabuloase.

I-au cercetat în schimb preoții. Și constatările acestora consună într-o elogia virtutea până la eroism întâmpinată în cartierele săracilor, pe seama cărora atâtea rele s'au povestit de oameni rău informați. »In cele mai murdare suburbii găsim destule familii — spune cu prilejul praznicului menționat episcopul Henshaw de Salford, — cari se disting printr'o curățenie exemplară în căminul lor. Găsim iarăși altele cari, în mijlocul unei generale patimi a beției, trăiesc fără alcool; se află, chiar și în mijlocul unei murdării morale de nedescris, oameni cari se disting în gândire, vorbe și fapte printr'o elevată puritate morală. Aproape totdeauna dăm peste acea miraculoasă iubire a deaproapelui care duce la nenumărate jertfe. Tocmai în slujba celor mai sărmani, mai ales în vremea boalei și a șomajului. Da, găsim aici religia cu adevărat în cel mai înalt înțeles al cuvântului, spre rușinarea foarte multora dintre cei ce își petrec viața în împrejurări cât se poate de comode. Aci întâmpinăm o sfințenie care impune deadreptul uimire«. (n).

Toleranță sovietică

Grăsuliul comisar al poporului, *Litwinow*, nu s'a sfiit s'o spună la intrarea Sovietiei în Liga Națiunilor: »Am curajul s'o spun că încă nu s'a întâmplat niciodată ca atâtea popoare s'o fi dus atât de pașnic laolaltă în cadrele unui stat«, cum e cazul cu popoarele Rusiei roșii. Refugiații deacolo spun însă cu totul altceva.

Așa, bună oară, anul acesta, după cum scrie ziarul »Germania« [18. 8. 36], ținutul locuit de *finlandezi* a fost sistematic și brutal depopulat. În April c. au fost deportați spre nord locuitorii alor 24 sate din gubernia Lempaala, 12 dia *Teksova*, 15 din *Val-Keasaari*, 3

din *Vuole*, 8 din *Miikkulainen*. În Iunie c. au fost »curățite« alte 30 sate de finlandezi din gubernia Lempaala, ca toți acei nefericiți s'apuce pe urmele altor vre-o 30.000 surghiuniți mai înaintea în Siberia, Turkestan, ori Hüpînă. Și ca să se stingă și aceștia, ca ceialaiți din neamul lor, aruncați aci, ori în peninsula Kola, fără să li-se fi permis să ia cu sine ceva alimente.

Din independența făgăduită când cu revoluția din Octomvrie 1917 nu s'a ales nimic. Bisericile le-au fost încuiate ori dărimate. În toamna anului trecut li-s'au închis și școalele. Funcționarii finlandezi au fost scoși din slujbe. În locul limbei lor a fost introdusă, exclusiv, limba rusă. (n).

Știința contra credinței?

După o informație a agenției »*Kipa*«, doi membri ai Academiei Franceze de Științe au întreprins o anchetă între colegii lor, solicitând răspuns la întrebarea: »Știința e contrară sentimentului religios?« Rezultatul anchetei l-a publicat revista »*Unitas*«, și e foarte semnificativ.

Din 72 somități științifice, unul singur, fizicianul Perrin, a răspuns că, după a lui părere, știința e potrivnică oricărei religii pozitive. Restul au declarat categoric că științele exacte nu pot aduce nici un argument serios împotriva religiei. Ba unii au mers și mai departe precizând că studiul temeinic al științelor naturale e dintre cele mai potrivite să întărească conștiința religioasă și să-l apropie pe om de Dumnezeu. (n).

Portugalia de azi

La cel de al 6-lea centenar al morții Sf. Elisaveta de Portugalia, sărbătorit în California, patriarhul Lisabonei s'a exprimat în cei mai călduroși termeni despre stările de azi din patria Sfintei prăznuite.

»Suntem, de prezent, martorii unei magnifice învieri spirituale în Portugalia« a zis (după *Katholische Kirchenzeitung* 4. 10. 36) purpuratul portughez.

»S'ar putea spune că e cazul unui adevărat miracol. Adevăratul suflet al națiunii portugheze renaște în inima poporului, care a regăsit calea acestui isvor original din cari își scoate viața și forța. Și deși constituția portugheză oficial nu e catolică, totuși e clădită pe principii catolice și garantează libertatea familiei, bisericii și educației creștine. Familia formează sămburele societății în Portugalia și neamul întreg recunoaște cu mulțumită sprijinul ce îl dă biserica și educația creștină (n).

Din capitulările bolșevismului

Violenta non durant. Aberațiile comunismului nu pot face excepție de la această lege. Viața le înfrângă rând pe rând. După o serie întreagă de abdicări, unele de ordin principiar, urmează acum o capitulare de excepțională gravitate: *desființarea »Sovkhozurilor«*.

Se știe că încă Lenin avusese ideea de a înființa aceste formidabile »fabrici de grâu«: pământul Rusiei trecut în proprietatea Statului, și lucrat de către stat. Ori dacă nu, cel puțin prin cooperative de proporții uriașe: »Kolkhos«. El însă n'a avut curajul de a o realiza. A înfăptuit-o Stalin. Cetățenii Rusiei s'au văzut, într'o bună zi, spoliați nu numai de pământul lor strămoșesc, ci și de tot avutul lor mobil. Prima urmare teribilă fu foametea cumplită din 1928-30. Deși planul de organizare al Sovkhoz-urilor fusese conceput pe 4 ani, după abia doi ani Stalin se văzu nevoit să frâneze. Dezastrul era așa de mare, încât se văzu silit să scrie faimosul articol »Amețeala succesului«, în care constata că, în materie agricolă, rezultatele au trecut mult peste prevederi, lăsând să se înțeleagă că o încetinire a mersului se impune. Într'adevăr, în 1935 abia 10% din plugarii Rusiei mai munceau în brazda lor. Intreaga țară a sărăcit îngrozitor. Organele exe-

cutive locale, în fața dezastrului, din proprie inițiativă, au început a indulci severitatea legii. Au permis țăranului să-și țină câte-o vacă-două, oi, păsări, etc. Le-au dat, cu drept de proprietate, grădini mici, iar mai în urmă câte 2-4 hectare de pământ pe care să-l muncească liber, cu condiția însă ca să robească și la infinitele întinderi ale Statului. Adeca: întoarcerea la iobăgia de dinainte de 1861. Cu tot acest »liberalism«, situația a rămas critică, pământul statului fiind administrat, de obicei, de nepricepuți și bandiți cari pe deasupra, jefuiau pe țărani și de puținul ce-și recoltau în mica lor proprietate. Abuzurile, semnalate zi de zi în presa sovietică, deveniră insuportabile.

Noua direcțiune politică a Sovietelor, urmărind formarea unei națiuni militarizate, s'a văzut constrânsă să ia deciziunea tardivă de a lichida Sovkhozurile, lăsând deocamdată în ființă numai cooperativele: Kolkhos. Lichidarea a început. În cursul acestei luni s-au desființat în Ucraina și Caucaș mai multe din aceste proprietăți de stat, pământul (9,200,000 Ha.) atribuindu-se Kolkhoz-urilor limitrofe și țăranilor. Presa sovietică asigură că e numai începutul și că toate vor avea aceeași soartă. — Motivul adevărat al acestei proceduri, ziarul »Osservatore Romano« îl află în »Buletinul Comisariatului Agriculturni« sovietice. Statisticile publicate acolo arată, că toate Sovkhoz-urile au bilanț pasiv și regia lor e extrem de costisitoare. Unele din ele nu-și produc nici hrana pentru muncitori și pentru animalele de muncă.

Suprimarea »fabricelor de grâu«, cari dețineau c. 25 milioane Ha. pământ, este un pas hotărâtor spre lichidarea »colectivizării pământului« și o grea lovidură dată întregului sistem comunist. Celelalte vor urma. (a).

BIBLIOGRAFIE

RAYMUND NETZHAMMER: Calinic Miclescu. Rumänischer Landesmetropolit. Zug. 1936. Prețul: ?

La o jumătate de veac dela trecerea sa la cele veșnice, arhiepiscopul mitropolit primat ortodox al Vechei Români, Calinic Miclescu, și-a găsit, în fostul arhiepiscop latin al Bucureștilor, sufletul înțelegător care să-i reimprospeteze pomenirea. Tipul ideal de monah român, și arhierul care a stors patriarhului țărigrădean Ioachim IV tomosul autocefaliei bisericii românești și a întemeiat în București Facultatea de Teologie, merita această evocare.

Pentru cei ce mărturisesc crezul creștin al Romei are însă și o însemnătate deosebită această rechemare în actualitate a odraslei boerești de odinioară atașată Domnitorului Cuza până la gestul de a ieși în fața catralei din Iași, îmbrăcat în ornate vlădicești și cu crucea în mână, pentru a îndemna mulțimea să se opună prințului străin (Carol) ce venea în țară, și care, ca mitropolit ce nu înțelege să facă hatăruri personale, în 1871, e obiectul atentatului săvârșit de arhimandritul Clemente, care trage asupra-i patru gloanțe ucigașe, rănindu-l destul de serios cu două. Vorba e adevăc: a trecut la catolicism acest cel mai înalt ierarh ortodox român, înainte de moartea sa, ori ba? Canonul *Baud* afirmase categoric în »Seara« din 2 Aprilie 1910, că mitropolitul-primat Calinic pe patul morții a mărturisit crezul roman și a primit deslegarea de păcate dela arhiepisc. latin Iosif Palma. Despre care fapt, canonicul expulzat mai apoi din România, în urma scandalului provocat de această destăinuire a sa, susținea că ar fi și acte.

Problema aceasta gingașă o tratează, cu seriozitate și calm benedictin, ilustrul autor. Punând lucrurile la punct fără patimă și fără părtinire, lămurește, în temelul raportului din 1886 al arhiepiscopului Palma către »Opera pentru

Răspândirea Credinței«, din Paris, cum s'a petrecut totul: Mitropolitul-primat Calinic fiind bolnav, arhiep. Palma l-a cercetat la reședința sa din București. Trebuind să mai facă o încercare cu niște băi, Calinic voia să amâne mărturisirea crezului catolic până la re-intoarcere. Palma însă l-a făcut atent că nime nu poate ști ce se mai poate întâmpla. Considerația aceasta i-a făcut să cadă de acord că pasul plănuit trebuie făcut numai decât. Și Calinic Miclescu l-a și făcut: a răstit, după Palma, formula crezului catolic. După aceea s'a dus la băi. Dar a revenit cu sănătatea mai rău sdruncinată și nu peste mult a murit, fără ca arhiep. Palma să-l mai fi revăzut. Greșala de informație a canonicului *Baud* era așa dar în amănuntul ce punea convertirea lui Calinic pe patul morții.

Dealtminteri filocatolicia lui Calinic era în deobște cunoscută cu mult înainte de 1886, anul morții sale. Opoziția a strigat necontent în contra guvernului Brătianu (cum notează d. *M. Teodorean-Carada* în »O completare« din »Vestitorul« orădan nr. 22—1936) că acesta vrea să catolicească țara cu concursul Mitropolitului Calinic. Impotriva acestuia din urmă, batjocorit: »Calinic om de nimic« și înfățișat de gazetele umoristice în costum de prelat latin, cu o pălărie mare pe cap, se mai însinuă și aceea, că îngăduie preoților pălăria și petriveala pletelor, pentrucă și pe această cale ar intenționa să prăgătească unirea cu Roma.

Fie în veci binecuvântată memoria celui ce a fost mitropolitul-primat Calinic Miclescu! Iar Excel. Sa arhiep. Netzhammer aibă mângâierea muncii apreciate după cuviință și primită cu dragă inimă de cei cărora le-a fost menită.

Dumitru Neda